

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Бурятия

Администрация муниципального образования "Тункинский район" МБОУ
«Шулутовская НШДС»

РАССМОТРЕНО

на педагогическом совете

Протокол № 1

от «31» 08 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО

и.о. директора

Ябжанова О.Ц.

Приказ №13

от «31» 08 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА учебного
предмета «Бурятский язык» для обучающихся 1-4
классов

улус Шулута 2023

Буряад хэлэн (1 класс)

Планируемые результаты учебного предмета ЮРЭНХЫЛЭГДЭЭН ШАДАБАРИНУУД (УНИВЕРСАЛЬНЫЕ УЧЕБНЫЕ ДЕЙСТВИЯ)

Үхибүүнэй өөрын хүгжэлтын дүнгүүд (личностные результаты) - өөрын ба хүнүүдэй ажабайдалда түрэл хэлэн ямар үүргэтэйб гэжэ ойлгоно (хэлэнэй аргаар хажуудахи хүнтээ харилсанаб, бэшэмэл текстын удха үзэнэб гэжэ ойлгоно).

Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари (регулятивные УДД):

- багшатаяа хамта хэшээлэйнгээ зорилго табиха;
- хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь тоолохо;
- юу хэхэ гэшэбиб гэжэ уридшалан хэлэхэ (прогнозировать);
- өөрынгөө, нүхэдэйнгөө ажал багшатаяа сугтаа урид зохёогдоһон тусхай критеринүүдээр шалгаха;
- багшын үгэһэн түсэбөөр, алгоритмаар хүдэлжэ шадаха.

Оршон тойроние шудалха шадабари (познавательные УДД):

- номоор хүдэлхэ (номой гаршагай, тусгаар тэмдэгүүдэй үүргэ ойлгохо);
- зураг хаража гү, али текст уншажа, асуудалнуудта харюу олохо;
- багшатаяа болон нүхэдтээ хамта дүн гаргаха;
- үгөөр хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ, таблица, модель болгохо, тиин һөөргэнь модель соо харуулатай ойлгосо үгөөр хэлэхэ;
- текстын удха дамжуулха.

Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД):

- өөрынгөө һанаа бодол аман хэлэлгээр, тиихэдэ багахан текст зохёожо, бэшэгэй хэлэлгээр харуулха;
- хажуудахи хүнүүдээ шагнаха, тэдэнэй хэлэһэниие ойлгохо;
- уран гоёор уншаха, хөөрэхэ;
- классайнгаа үхибүүдтэй, багшатаяа яагаад ажалаа эмхэдхэхэ, ямар журамуудые сахиха тухайгаа хэлсэхэ;
- хоёр хоёроороо, бүлэг бүлэгөөр хүдэлхэ, тиихэдээ олон ондоо «тушаал» бэе дээрээ абаха: ударидагшын, даабари дүүргэгшын, бэшээшын г.м.

Буряад хэлээр шадабари (предметные результаты):

- мэдүүлэл болон текст илгаруулха;
- уншаһанайнгаа удхаар багшын асуудалнуудта харюусаха;
- үгын абяануудые нэрлэхэ, илгаха, абяан ба үзэг гэһэн ойлгосонуудые бусайдуулхагүй, үгэ

үенүүдтэ хубааха;

- аялган абяануудай гол үүргэ ойлгожо абаха, тэдэнэй тааралдаха, хубариха ёһо ойлгохо, тэрээн дээрэ үндэһэлэн уншаха;
- мэдүүлэл бэшэг дээрэ харуулха;
- мэдүүлэлэй һүүлдэ сэглэлтын тэмдэг табиха;
- буулгажа бэшэхэ.

Һурагшад нэгэдэхи класс дүүргэхэдээ, буряад хэлээр иимэ мэдэсэ, шадабари ба дадалтай болоһон байха:

- буряад хэлэнэй бүхы абяанууд ба үзэгүүд, тэдэнэй илгаае (абяануудые хэлэнэбди, дууланабди, үзэгүүдые харанабди, бэшэнэбди) хэлэжэ ба бэшэжэ шадаха;
- аялган ба хашалган абяанууд, үзэгүүдые илгаха дадалтай болоһон байха;
- түргэн ба удаан аялгануудые, дифтонгнуудые зүбөөр хэлэжэ, бэшэжэ шадаха;
- хатуу ба зөөлэн хашалгануудые зүбөөр илгаха дадалтай болоһон байха;
- зөөлэн хашалгануудые бэшэг дээрэ **ё, ю, я, и** аялгануудаар ба зөөлэн тэмдэгээр бэшэг дээрэ тэмдэглэдэг ёһо гуримые хэрэглэжэ шадаха;
- ехэ ба бага үзэгүүдые, бүхэли үгэнүүдые нэгэ жэгдээр, алдуугүйгөөр бэшэжэ шадаха;
- багшын уншалга доро (диктовко) 3-4 үгэтэй мэдүүлэлнүүдые зүбөөр, алдуугүйгөөр бэшэжэ шадаха;
- мэдүүлэлэй эхин үгэдэ ехэ үзэг бэшэхэ, һүүлдэнь точка табиха дүршэлтэй болоһон байха.

СОДЕРЖАНИЕ УЧЕБНОГО ПРЕДМЕТА

1.Бэлэдхэлэй үе

Энэ үеын гол зорилго – үхибуудэй хэлэлгэ хүгжөөлгэ, тэдэниие шагнуулжа, илгаруулжа, сасуулжа, хэлүүлжэ хургаха. Хэшээлнүүдтэ үгэ, үе, абяан, аялган ба хашалган абяанууд, мэдүүлэл гэхэн ойлгосонууд үгтэнэ. Юумэн ба тэрэниие нэрлэһэн үгэ гэхэн ойлгосонуудые илгаруулжа харуулха. Түрүүшын схемэ эндэ харуулагдана. Тон иимээр лэ абяанууд сооһоо хүнэй хэлэлгын абяан илгагдана, баһал модельтэй болохо. Үхибүүд үгэнүүдые нэрлэнэ, удхыень ажаглана.

Үгэнүүд ондо ондоо юумэ нэрлэдэг гэжэ ойлгуулха: юумэ, юумэнэй шанар, юумэнэй үйлэ. Модель соо үхибууд тэрэ илгарал харуулна. Энээнһээ хойшо абяануудай тэмдэгүүд модель гээд нэрлэгдэхэ, зүгөөр бусад ондоо схемэнүүд байха. Схемэ зуража һурана, схемээр һурагшад хөөрэнэ.

Үгэнүүдэй хоорондохи холбоо. Үгэнүүд хоорондоо холбоотой гэжэ ойлгуулха. Буряад хэлэндэ гол түлэб юумэ нэрлэһэн үгэнүүд үйлэ нэрлэһэн үгэнүүдтэй холбоотой.

Тиихэдэ шанар нэрлэһэн үгэнүүдтэй холбоотой. Зүгөөр үйлэ болон шанар нэрлэһэн үгэнүүд холбоогүй.

Мэдүүлэл гэжэ ойлгосотой танилсуулха. Схемэ табиулха, үгтэһэн схемээр үхибууд мэдүүлэл зохёохо, багша хоороо эмхидхэхэ.

Абянууд. Үгэ абянуудһаа бүридэдэг. Абянуудые илгаруулха, нэрлүүлхэ, үгүүлхэ.

Үе гэжэ ойлгосотой болгохо. Үгэнүүдые үенүүдтэ хубаалгаха.

2. Үзэглэлэй үе

Аялган ба хашалган абянууд, тэдэниие тэмдэглэһэн үзэгүүд. Түргэн ба удаан аялганууд. Дифтонгнууд. Эрэ, эмэ, эрсэ аялганууд. Хашалган абян ба үзэгүүд. Хатуу ба зөөлэн хашалганууд. Хонгёо ба бүдэхи хашалганууд. Зөөлэн ба хатуу тэмдэгүүд.

Үзэглэлэй үедэ багша уншуулжа, бэшүүлжэ хургана, хэлэлгэ хүгжөөнэ, уншаха дуратай болгоно.

Үзэгүүд аялганай тааралдалай заршам баримталан үзэгдэнэ. Эгээ түрүүн эрэ аялган абянууд болон үзэгүүд үзэгдэнэ. Уншуулжа хургахадаа аялганай тааралдалай заршам баримталха: аялган үзэг хараха, уншаха. Үенүүдээ холбон үе болгоно. Үенүүдэй янзгануудые харуулха.

Буряд грамотада хургалгын үедэ хэлэнэй талаар ухибууд гансашье уншажа, бэшэжэ хурана бэшэ, тиихэ зуураа буряд хэлэнэй фонетикын, лексикын, морфологиин, синтаксисэй, орфографии болон пунктуациин үзэгдэлнүүдые, асуудалнуудые үзэнэ.

№	Темэ	Хэшээлэй тоо	
1	Бэлэдхэлэй үе	4 час	Багшын урда иимэ зорилгонууд табигдана: 1. Үхибүүдэй аман хэлэлгэ, ухаан бодолые хэшээл бүхэндэ хүгжөөхэ. 2. Шэнэ үгэнүүдэй удхатай танилсуулха, тэдэниие хэлэлгэдээ хэрэглэхэ дадалтай болгохо. 3. Багшын асуудалда гүйсэд харюу үгэхэ шадбаритай болгохо. 4. Онһон ба жороо үгэнүүдые ойлгуулжа, таабаринуудые таалгажа хургаха. 5. Үнгэтэ сюжетнэ зурагуудые хэрэглэжэ, үхибүүдэй аман хэлэлгэ, ухаан бодолыень хүгжөөхэ. 6. Хэлэлгэ сооһоо мэдүүлэл, мэдүүлэл сооһоо

			<p>үгэнүүдые нь илгаха шадалтай болгохо.</p> <p>7. Үгэнүүдые үе үеэр нь хубааха, үеһөө абья илгаха дадалтай болгохо.</p> <p>8. Аялган ба хашалган абьянуудай илгаа схемэнүүдээр харуулжа хургаха.</p> <p>9. Хашалган ба аялган хоёрой ниилэлдэхэдэ гуримые бэлэн схемэ дээрэ харуулжа шадаха болгохо.</p> <p>10. Мэдүүлэл схемээр харуулха, зохёохо дүршэлтэй болгохо.</p> <p>11. Пропись соохи үзэгүүдэй хубинуудые, дүрсэнүүдые (үзэг нэрлэнгүй) бэшэхэ, мүн элдэб юумэнүүдые зураха.</p> <p>Бэлэдхэлэй үеын түрүүшын хэшээлһээ эхилжэ, бэшэлгэдэ бэлэдхэл хэгдэхэ ёһотой. Үзэгүүдэй элементнүүдые бэшүүлжэ хургаха. Пропись – дэбтэр соохи даабаринуудые түрүүн багшын хүтэлбэри доро, удаань өөһэдөө бэшэжэ шадаха ёһотой. Прописиин түрүүшын нюурнуудта үгтэһэн жэшээнүүдые дүүргэхэдээ, түрүүн багша самбарта бэшэжэ харуулха. Уридшалан багша самбарта эли тодоор зуража, жэшээ харуулха ёһотой, хаанаһаа эхилээд, хаана хүрэтэр яжа бэшэхэб гэжэ ойлгуулха.</p>
2	<p>Үзэглэлэй үе</p>	106 час	<p>Уншалгада хургалга. Грамотада хургалга частотно принципэй үндэһэн дээрэ бээлүүлэгдэхэ болоно. Уншуулжа хургахадаа, фонетическэ принцип (аялганай тааралдал, хубарил) анхаралда абтаха ёһотой.</p> <p>Түрүүшээр аялган абьянууд болон үзэгүүд түргэн ба удаан, дифтонг (<i>а, аа, о, оо, у, уу, ай, ой, уй</i>) эрэ аялган абьянууд үзэгдэхэ. Тэдэнэй удаа эмэ (<i>э, ээ, эй, ү, үү, үй, өө</i>) аялганууд үзэгдэхэ. Йотирована (<i>я, яа, ё, ёо, е, еэ, ю, юу</i>) аялган үзэгүүдые эрэ ба эмэ абьянуудаар хубаан үзүүлхэ хэрэгтэй.</p> <p>Хашалган абьянуудтай болон үзэгүүдтэй танилсалга сонорно хашалгануудһаа (<i>н, м, л</i>) эхилхэ.</p>

		<p>Эдэ хашалган үзэгүүдтэй (абяануудтай) танилсуулжа эхилхэдээ, хашалган аялган хоёр ниилэлдэжэ, үе болодог тухай ойлгуулха тон шухала (<i>на, наа, но, ноо, ну, нуу, ма, маа, мо, моо, му, муу, ла, лаа, ло, лоо, лу, луу</i>), тэдэниие схемэ, модель дээрэ харуулха шадабаритай болгохо.</p> <p>Түрүүшын бүлэг хашалгануудай хүүлээр <i>х, ш, р, г, д, т, з, ж, б, н, с, һ</i> хашалганууд, хүүлэй хүүлдэ гансал абтаһан үгэнүүдтэ хэрэглэгдэдэг (<i>к, в, ф, ч, ц, и</i>) хашалганууд үзэгдэхэ болоно.</p> <p>Грамотада хургалгын үедэ багша хадаа үхибүүдэй аман хэлэлгэ хүгжөөлгэдэ гол анхаралаа табиха тон шухала. Хэлэлгэ хүгжөөлгын хүдэлмэри хэшээл бүхэндэ ябуулагдабал, грамотада хургалга үрэ дүнтэйгөөр бээлүүлэгдэхэ болоно. Тус хүдэлмэри хайнаар ябуулхын тула элдэб янзын гоё зурагуудые, аман зохёолһоо таабаринуудые, оньһон ба жороо үгэнүүдые, богонихон шүлэгүүдые, онтохонуудые, диафильмнуудые, элдэб техникескэ хэрэгсэлнүүдые хэрэглэхэ.</p> <p>Үзэглэлэй үе – тон харюусалгатай грамотада хургалгын шата гээшэ.</p>
--	--	--

ТЕМАТИЧЕСКА ТҮСЭБЛЭЛГЭ

№	Хэшээлэй темэ	Үгтэһэн саг
	Бэлэдхэлэй үе (4 час)	
1	Абяанай тэмдэгүүд	1
2	Аялган ба хашалган абяанууд	1
3	Гэр бүлэ	1
4	Үдэрэй журам	1
	Үзэглэлэй үе (106 час)	
6	А, а аялганууд	1
7	А, а аялганууд	1

8	Аа, аа аялганууд	1
9	Аа, аа аялганууд	1
10	Ай, ай дифтонгнууд	1
11	Ай, ай дифтонгнууд	1
12	А, Аа, Ай үзэгүүд	1
13	А, Аа, Ай үзэгүүд	1
14	О, о аялганууд	1
15	О, о аялганууд	1
16	Оо, оо аялганууд	1
17	Оо, оо аялганууд	1
18	Ой, ой дифтонгнууд	1
19	Ой, ой дифтонгнууд	1
20	О, Оо, Ой үзэгүүд	1
21	О, Оо, Ой үзэгүүд	1
22	У, у аялганууд	1
23	У, у аялганууд	1
24	Уу, уу аялганууд	1
25	Уу, уу аялганууд	1
26	Уй, уй дифтонгнууд	1
27	Уй, уй дифтонгнууд	1
28	У, Уу, Уй үзэгүүд	1
29	Словарна диктант	1
30	Н, н хашалганууд	1
31	Н, н хашалганууд	1
32	М, м хашалганууд	1
33	М, м хашалганууд	1
34	Л, л хашалганууд	1
35	Л, л хашалганууд	1
36	Н, М, Л хашалганууд	1
37	Словарна диктант	1
38	И, и , Ии, ии аялганууд	1
39	И, и , Ии, ии аялганууд	1
40	Х, х хашалганууд	1
41	Х, х хашалганууд	1

42	Ш, ш хашалганууд	1
43	Ш, ш хашалганууд	1
44	Р, р хашалганууд	1
45	Р, р хашалганууд	1
46	Һэргылэлгын диктант	1
	2 четверть	
47	Г, г хашалганууд	1
48	Э, э аялганууд	1
49	Э, э аялганууд	1
50	Ээ, ээ аялганууд	1
51	Ээ, ээ аялганууд	1
52	Эй, эй дифтонгнууд	1
53	Эй, эй дифтонгнууд	1
54	Э, Ээ, Эй үзэгүүд	1
55	Һэргылэлгын диктант	1
56	Т, т хашалганууд	1
57	Т, т хашалганууд	1
58	Д, д хашалганууд	1
59	Д, д хашалганууд	1
60	Б, б хашалганууд	1
61	Б, б хашалганууд	1
62	С, с хашалганууд	1
63	С, с хашалганууд	1
64	Ү, ү аялганууд	1
65	Ү, ү аялганууд	1
66	Үү, үү аялганууд	1
67	Үү, үү аялганууд	1
68	Үй, үй дифтонгнууд	1
69	Үй, үй дифтонгнууд	1
70	Өө, өө аялганууд	1
71	Өө, өө аялганууд	1
72	Һ, һ хашалганууд	1
73	Ойлгуулха диктант	1
74	Ы аялган	1

75	З, з хашалганууд	1
76	Ж, ж хашалганууд	1
77	К, к хашалганууд	1
78	Я, я аялганууд	1
79	Яа, яа аялганууд	1
80	Ё, ё, Ёо, ёо аялганууд	1
81	Шалгалтын диктант	1
	3 четверть	
82	Е, е аялганууд	1
83	Еэ, еэ аялганууд	1
84	Ю, ю аялганууд	1
85	Юу, юу аялганууд	1
86	Ойлгуулха диктант	1
87	В, в хашалганууд	1
88	П, п хашалганууд	1
89	Ф, ф хашалганууд	1
90	Ч, ч хашалганууд	1
91	Ц, ц хашалганууд	1
92	Щ, щ хашалганууд	1
93	Б, Б тэмдэгүүд	1
94	Б, Б тэмдэгүүд	1
95	Диктант	1
96	Табан хушуу мал	1
97	Табан хушуу мал	1
98	Буряад арадай ёһо заншалнууд	1
99	Бэшэлгээр ажал	1
100	Сурхарбан	1
101	Бэшэлгээр ажал	1
102	Бэшэлгээр ажал	1
103	Бэшэлгээр ажал	1
104	Бэшэлгээр ажал	1
105	Бэшэлгээр ажал	1
106	Дабталга	1
107	Дабталга	1

108	Дабталга	1
109	Дабталга. Шалгалтын диктант	1
110	Үзэглэлэй хайндэр.	1
	Мүшэхэн. Буряд хэлэн (55 час)	
111-112	Гэр бүлэ. Г.Чимитов «Минии хүгшэн эжы». Ямар абяе аялган абяан гэнэб?	2
113	Д.Могоева «Сэсэгмаа». Түргэн абяан.	1
114-115	Э.Дугаров. «Та гэжэ ябанаб». Одхон. Удаан аялган.	2
116	Саһата үбэл. Д.Мижидон «Үбэл». Өө үзэг.	1
117	«Баабгай». Ж.Зимин «Санашан». Ы үзэг.	1
118-119	Һайхан сэдхэлэй хайндэр. Дифтонг абяанууд.	2
120-121	Арбан хоер жэлнүүд. Диктант. Алдуу дээрэ хүдэлмэри.	2
122	Эсэгэ ороноо хамгаалагшад. Уй,үй дифтонгнууд.	1
123	Б.Мунгонов «Урихан хабар».Эрэ, эмэ, эрсэ аялганууд.	1
124-125	Сэсэгууд тухай шулэгууд. Г.Дашабылов «Мартын найман». Аялганай тааралдал.	2
	4 четверть	
126-127	Л.Толстой «Яһахан». Аялганай һубарил.	2
128	Д.Ошоров «Зураг». Хашалган абяан.	1
129	Ш.Нимбуев «Гурбан нүхэд». Хонгёо ба бүдэхи хашалганууд.	1
130	Түрүүшын космонавт. Хонгёо ба бүдэхи хашалганууд.	1
131-132	Ж.Б.Санжин. «Аягүй ушар». Элүүр энхын зам. Хонгёо ба бүдэхи хашалганууд.	2
133	А.Тороев. «Табан хурган». [X], [h] хашалганууд.	1
134-135	«Хуурша хүбүүн» (онтохон). Я, яа, е, еэ, ё, ёо, ю, юу, и, ии үзэгүүд ямар «ажалтайб»?	2
136	Д.Ошоров «Хургаалтай хүбүүн». Ётированна	1

	үзэгүүд.	
137-138	Арадай аман зохёол. Зөөлэн тэдэг (ь).	2
139-140	«Будамшуу» (онтохон). Илгaнaн зөөлэн тэмдэг.	2
141	«Баабгай жэрхи хоёр» (онтохон). Үгэнүүдые үе үеэрнь нүүлгэлгэ.	1
142-143	А.Тороев «Ажалша тоншуул». Үгэнүүдые үе үеэрнь нүүлгэлгэ.	2
144	Д.Ошоров «Зүгышые хүндэ туһатай». Буряад алфавит.	1
145	Д.Хилтухин «Һархяаг». Буряад алфавит.	1
146	«Ямаанай хүн - эм». Хэн? Юун? гэхэн асуудалнуудта харюусаһан үгэнүүд.	1
147	Д.Ошоров «Шубуудай аша туһа». Юу хэнэб? Яанаб? гэхэн асуудалнуудта харюусаһан үгэнүүд.	1
148	Ц-Д.Будаев «Хараасгай». Манай нютагай шубууд. Ямар? гэхэн асуудалда харюусаһан үгэнүүд.	1
149-150	М.Ильин «Хүрьһэн». Абтаһан үгэнүүд.	2
151	«Крокодил». Диктант	1
152	Дабталга. Алдугаа заһалга.	1
153	Р-Х.Очирова «Буряад оромни». Ехэ үзэгөөр бэшэгдэдэг үгэнүүд.	1
154-155	«Улаан-Үдэдэ». Х.Намсараев «Торгон, торгон тугаараа». Ехэ үзэгөөр бэшэгдэдэг үгэнүүд.	2
156	«Байгал далаймнай хэтэдээ мүнхэ байг!» Ехэ үзэгөөр бэшэгдэдэг үгэнүүд.	1
157-158	Б.Санжин «Зунай үдэр». Ц-Ж.Жимбиев «Зун». Юрэ хөөрэхэн мэдүүлэл.	2
159	Л.Шагдаров «Ая ганга». Асууһан мэдүүлэл.	1
160	«Зунай амаралтада». Шангадхаһан мэдүүлэл.	1
161	Д.Улзытуев. «Сэсэг малгай». Хэлэлгэ бэшэг дээрэ яажа харуулагданаб?	1
162	В.Жалсанов «Хүршын хүбүүхэн». «Хүн хара	1

	гүрөөхэн хоёр»	
163	Л.Толстой «Худалша хүбүүн»	1
164	Д.Ошоров «Тахьянууд», «Зундаа унтадаг амитан».	1
165	«Хүнэй нүхэр»	1

Хэрэглэгдээн учебнэ методическа литература

Нэгэдэхи классай хурагшадай хэрэглэхэ номууд:

- Үзэглэл. 2 хуби. 1 класс. / ОчироваЕ.Б., Очирова В.Н., Доржиева Л.Д., Аюшиева С.И. – Улаан-Удэ : «Бэлиг» хэблэл, 2012. Мүшэхэн. 1 класс. / ОчироваЕ.Б., Очирова В.Н., Доржиева Л.Д., Аюшиева С.И. – Улаан-Удэ : «Бэлиг» хэблэл, 2012.

Багшын хэрэглэхэ номууд:

- Е.Б.Очирова, В.Н.Очирова, Л.Д.Доржиева, С.И.Аюшиева «Үзэглэл», методическа дурадхалнууд, 1 класс
- Д.Д. Ошоров **Буряад хэлэн, уншалга, хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Буряад хургуулин программанууд, 1 – 4 классууд** Улаан - Үдэ «Бэлиг» 2004
- Э.Р. Раднаев **Буряад хэлэнэй фонетикэ** Улан - Үдэ «Бэлиг» хэблэл 2007
- С.Г. Будаин Ж.Д. Жамбуева Я.Ц. Ивахинова Ц.В. Лубсанова **Буряад хэлээр текстнүүд** Улаан - Үдэ «Бэлиг» 2006
- С.Ц. Содномов **Диктантнуудай суглуулбари 1 – 4 классууд** Улаан - Үдэ «Бэлиг» 2002
- С.Д. Бабуев, С.С. Балагунова, Ц.Ц. Бальжинимаева, Ц.Б. Будаев, А.Н. Содномов **Буряад хэлэнэй тайлбари толи** Улаан – Үдэ Буряадай номой хэблэл 1992

Буряад хэлэн (2 класс)

Оролто үгэ

Эхин хургуулида үзэгдэдэг буряад хэлэн хадаа бүхэлиин нэгэ хубиинь, нүгөөдэ шатада үзэгдэдэг буряад хэлэнтэй холбоотой. Мүнөө үедэ буряад хэлэнэй үзэлгэ үүргын (функциональна) тала баримталгада үндэхэлнэ.

Эхиин хургуулида үзэгдэдэг буряад хэлэнэй гол зорилго: түрэл буряад хэлэндээрээн бэшүүлжэ, уншуулжа, харилсуулжа хургаха; буряад хэлэн гэхэн наукатай танилсуулха.

Эхин классуудта түрэл хэлэ зааха тодорхой зорилгонууд гэхэдэ:

Хэлэн ухаан хоёройх оорондоо нягта холбоотой байдаг дээрэһээ үхибүүдые түрэл хэлэндэнь хургахадаа, тэдэнэ ухаан бодолые хүгжөөх, баяжуулха.

Нурагша бүхэнииез үбөөр, уран гоёор, удхыень ойлгон уншаха дадалтай болгохо.

Түрэл арадай ёһо аншалнуудые болон сэсэн мэргэн хургаалнуудые ойлгуулха.

Эхэ орондоо, түрэн тоонто нютагтаа, түрэл хэлэндээ, арад зондоо, бэшэшье, үндэһэтэндэ дуратайгаар хүмүүжүүлхэ.

Нурагшадай аман хэлэлгы хэшээл бүхндэ баяжуулангаа, тэдэниие эли тодоор, литературна хэлэн дээрэ хэлүүлжэ, ханал бодолыень алдуугуйгөөр, сэбэр гоёор бэшүүлжэ хургаха гэхэ мэтэ.

Эхин хургуулиин буряад хэлэнэй программын харасаар үхибүүдэй бээлүүлхэ гол үйлэ хадаа бэшэлгэ болохо. Энэ ажаябуулга гурбан гол онсо байдалда тааруу.:

1. Бэшэлгэ эхийн хургуулиин үхибүүдтэ урдань дайралдаагүй, шэнэ үйлэ хэрэг болоно;
2. Бэшэжэ байхадаа, нурагшад лингвистическэ ойлгосонуудтай танилсана, тэдэниие найнаар ойлгожо, хэрэглэжэ нураха аргатай болоно;
3. Бэшэжэ байха үедөө буряад хэлэнэй теори баримталан, ойлгосонуудыень хэрэглэн, даабаринуудые дүүргэхэ, тиихэдээ юрэнхылһэн шадабаритай болоно.

Буряадхэлэнэй эхин шатын курс тусхэлэнэй олон ондоо халбаринуудта хабаатай. Буряад хэлэнэй программа табан халбаринаа бүридэнэ: «Абяан ба үзэг», «Үгэ», «Мэдүүлэл», «Холбоотой хэлэлгэ», «Сэбэр бэшэлгэ». Эдэ табан халбаринууд булта адли тэгшээ эрхэтэй.

Хоёрдохии класһаа эхилээд эхин шатын хургуулида буряад хэлэ үзэлгэ, дээрэ хэлэгдэхээр тодорхойлбол, Мэдүүлэл ба текст, үгэ, Хэлэлгын нюусанууд гэхэн бүлэгүдтэ бүридэнэ.

Мэдүүлэл ба Текст. Эхийн хургуулида буряад хэлэ үзэлгын гол зорилго- үхибүүдые бэшэгэй зүб хэлэлгэтэй болгохо, тэрэнэй хүгжэлтын үндэһэ бабиha. тон тиимэхэл класс бүхэндэ эндэ нэрлэгдэхэн хоер халбари ехэхэн нуури үгтэхэн байха.

Хоёрдохии класста: нурагшад мэдүүлэл гэхэн ойлгосын гол шэнжэнүүдые дабтана, нэрлэбэл: мэдүүлэл үгэнүүдһээ бүридэдэг, дүүрэн ханал бодол харуулдаг, мэдүүлэл соо ороһон үгэнүүд хорондоо холбоотой байдаг, мэдүүлэл соо ороһон үгэнүүдтэ асуудал табижа болохо. тиин мэдүүлэл аянгараа хөөрэхэн, асуһаан, шангадхаһан гээд илгардаг гэжэ танилсана, бэшэг дээрэ зүбөөр мэдүүлэлнүүдые харуулха шадабарияа мүлинэ. мэдүүлэлнүүдые зүб аянгатайгаар уншана, үгэнүүдһээ мэдүүлэлнүүдые зохеэжо нурана.

Текст мэдүүлэлтэ бүридэнэ, тэдэнэ хоорондо удхын харилсатай байна, текст бүхэн өөрын нэозтэй, тиимэхэ нэрын уншаад, юун тухай хэлэгдэхэб гэжэ ойлгохоор – иимэ ойлгосонууд урда тээ, уншажа байхадаа, уншананайнгаа удаа хурагшад өөхэдөө ойлгожо абахаяа оролдоно. Тиимэхэ текст үзэлгэ уншалгын хэшээлнүүдтэй нягта холботой болоно

Хоёрдохи класста 102 час недели соо 3 час үгтэнэ

Буряад хэлэн эхин шатын хургуулида үзэхэдөө, хурагшад хайшаашье тэгшэ, юрэнхылэгдэһэн шадабаринуудтай (универсальнын учебные действия) болохоёһотой; багшабүзэн өөрынгөө предметэй аргаар тэдэ шадабаринуудыг хүгжөөхэ уялгатай, тиимэхэ тэдэ шадабаринууд класстаа класста ямар байхаб гэжэ нэрлэхэ хэрэгтэй.

Ухибуунэй өөрын хугжэлтын дуигууд (личностные результаты) - өөрын ба хунуудэй ажабайдалда турэл хэлэн ямар уургэтэйб гэжэ ойлгоно (хэлэнэй аргаар хажуудахи хунтээ харилсанаб, бэшэмэл текстын удха үзэнэб гэжэ ойлгоно), хунэй аман ба бэшэгэй хэлэлгын онсо өөрэ байһые ойлгоно (аянга, хэлэлгын темп, угэнуудэй болон сэглэлтын тэмдэгуудэй уургэ).

Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари (регулятивные УУД):

- багшатаяа хамта хэшээлэйнгээ зорилго табиха;
- хэшээлдээ юу хэһэнэ хойно хойноһоонь тоолохо;
- юу хэхэ гээшэбиб гэжэ уридшалан хэлэхэ (прогнозировать);
- өөрынгөө, нухэдэйнгөө, классайнгаа ажал багшатаяа сугтаа урид зохёогдоһон тусхай критеринуудээр шалгаха;
- багшын угэһэн тусэбөөр, алгоритмаар худэлжэ шадаха.

Оршон тойронише шудалха шадабари (познавательные УУД):

- номоор худэлхэ (номой гаршагай, тусгаар тэмдэгуудэй уургэ ойлгохо);
- зураг хаража гу, али текст уншажа асуудалнуудта харюу олохо;
- багшатаяа болон нухэдтээ хамта дун гаргаха;
- угөөр хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ, таблица, модель болгохо, тиин һөөргэнь модель соо харуулаатай ойлгосо угөөр хэлэхэ;
- текстын удха дамжуулха.

Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД):

- өөрынгөө*hanaa* бодол аман хэлэлгээр, тийхэдэ багахан текст зохёожо, бэшэгэй хэлэлгээр харуулха;

- хажуудахи хунуудээ шагнаха, тэдэнэй хэлэлхэниие ойлгохо;

- уран гоёор уншаха, хөөрэхэ;

- классайнгаа ухибуудтэй, багшатаяа яагаад ажалаа эмхидхэхэ, ямар журамуудые сахиха тухайгаа хэлсэхэ;

- хоёр хоёроороо, булэг булэгөөр худэлхэ, тийхэдээ олон ондоо «тушаал» бэе дээрээ абаха: ударидагшын, даабари дуургэгшын, бэшээшын г.м.

Буряд хэлээр шадабари (предметные результаты):

- багшын, нүхэдэйнгөө хөөрэхэн, уншаһан текст хадуун абаха;

- бухэли угөөр, зубөөр, ойлгосотойгоор, уранаар уншаха;

- текстын нэрын удха ойлгохо, угтэхэн нэрэнүүд сооһоотекстын удхада таараха нэрэ шэлэхэ;

- хөөрэхэн, асууһан, шангадхаһан мэдуулэлнуудэй янзануудые мэдэхэ; тэдэниие аянгалха;

- мэдуулэлнуудые зохёохо, хусөөхэ, сэгнэхэ, зуб болгохо;

- угэнуудтэ асуудал табиха;

- угэнуудые асуудалнуудаарнь булэгууд болгохо;

- угэ соохи абяануудые зубөөр нэрлэхэ, аялган бол он хашалган абяануудай илгарал нэрлэхэ;

- угэ уедэ хубааха, шэнэ муртэ яжа нуулгэхые мэдэхэ;

- буряд алфавит мэдэхэ, алфавидаар угэнуудые һубарюулха;

- угэ соохи тургэн болон удаан аялгануудай уургэ ойлгохо (угын удха ондоо болгодогыень);

- угэ соохи йотированна узэгуудэй «ажал» мэдэхэ: хашалганай удаа, угын болон уеын эхиндэ;

- дуримуудыг баримталан, угэ соо аялган узэгуудыг зуб бэшэжэ шадаха (аялганай тааралдал, аялганай Бубарил, тургэн у-у. удаан УУ-УУ' уй уй, ы - ии, өө - ээ);

- хонгёо ба будэхи хашалгануудыг илгаруулха;

- хатуу ба зөөлэн хашалгануудыг илгаруулха, хашалгануудай зөөлөнийг харуулха арга мэдэхэ;

- угэ соо будэхи хашалгануудай урда дайралдадаг б, г, д хашалгануудай угуулбэри тухай мэдэхэ;

- абтаһан угэ тухай ойлгосотой байха, абтаһан угын сохилтотой аялганай угуулбэри болон бэшэлгэ мэдэхэ, хашалгануудай ородоор бэшэгдэдэг абтаһан угэнуудэй буряад хэлэн дээрэ бэшэлгэ мэдэхэ, абтаһан угын нуулэй сохилтогуй аялганай бэшэлгэ мэдэхэ;

юумэнэй нэрэ тухай ойлгосотой байха: хэн? юун? гэжэ асуудалда харюусадаг, юумэ нэрлэдэг, нэгэнэй, олоной тоогой тухэлнуудтэй

байдаг, олоной тоогой тухэл тусхай залгалтануудаар харуулагдадаг, тусхайта юумэнэй нэрэнууд, тэдэнэй янзанууд, ехэ узэгөөр бэшэг дээрэ харуулагдаха тухай, юумэнэй нэрын асуудалнуудаар хубилха ёһо мэдэхэ;

- уйлэ угэ тухай ойлгосотой байха: хэлэлгэ соохи уургэ, ^ЮУ хэнэб? яанаб? яажэ байнаб? гэжэ асуудалда харюусадаг, юумэнэй уйлэ нэрлэдэг, уйлэ угэ мэдүүлэл соо хэлэгшэ болодог гэжэ мэдэхэ;

- тэмдэгэй нэрэ тухай ойлгосотой байха: хэлэлгэ соохи уургэ, ямар? гэжэ асуудалда харюусадаг, юумэнэй шанар, тэмдэг нэрлэдэг, удхаараа юумэнэй нэрэтэй нягта холбоотой байдаг, тэмдэгэй нэрын жэшээ дээрэ синонимууд, антонимууд гэжэ угын удха мэдэдэг болохо;

- угын буридел тухай мэдэсэтэй болохо: *үгын* Үндэһэн, турэл угэнууд, нэгэ үндэһэтэ угэнуудэй шэнжэ, угын үндэһэ илгеха тухай, *турэл үгэнүүд болон* нэгэ угын тухэлнууд гэжэ ойлгосонуудыг илгаруулха;

- хэлэлгэ тухай ойлгосотой болохо: хэлэлгэ мэдүүлэлнуудһээ буридэдэг, мэдүүлэлнууд хоорондоо удхын харилсаатай байдаг, хэлэлгэ аман ба бэшэгэй гэжэ илгардаг, монолог болон диалог гэжэ байдаг;

- текст, абзац тухай ойлгосотой болохо, текст хубинуудта хубаажэ, *тусаб табиха* шадабаритай болохо, зураглаһан, домоглоһон текстнуудэй шанарнуудыг мэдэхэ;

- хэлэлгын нюусануудтай танилсаха: фразеологизмуудай, оньһон, хошоо угэнуудэй уургэ ойлгохо;

- зурагаар гу, али угтэһэн темээр багахан зураглаһан гу, домоглоһон гу, али холимог тухэлэй текст зохёожо шадаха ёботой, тэрэнээ бэшэгэй хэлэлгээр харуулха ёботой;

- хоёрдохи класста буряад хэлээр олгогдохо гол шадабари - буулгажа бэшэхэ шадабари: алгоритм хамта зохёохо, тэрэнээр буулгаха, өөрынгөө ажал сэгнэхэ.

Тиэхэдээ ухибуун турэл хэлэтэйб гэжэ мэдэрэлтэй болохо, тэрэнээ найнаар шудалбал, хүнүүдтэй харилсахаб, хэлэһэн юумыемни хүнүүд ойлгохо, би өөрөөшье хүнүүдые найнаар ойлгодог болохоб гаһармэдэрэлтэй болохо.

Бүлэгэй темэнүүд

Грамматика, бэшэгэй дурим болон хэлэлгэ хугжөөлгэ

Абяан ба узэгууд- Грамотада хургалгын уедэ узэбэнее дабталга. Аялган абяанууд ба узэгууд, тэдэнэй тургэн, удаан, дифтонг гэжэ илгарал, алфавидтай харилсалга. Аялгануудай уе эмхидхэлгэ, угэнуудые уенуудтэ хубаалга, угэнуудые уенуудээрнь нуулгэхэ гурим. Хашалган абяанууд ба узэгууд, тэдэнэй хатуу ба зөөлэн гэжэ илгардагынь, ундэбэн буряад угэнууд соо дайралдадаггүй абяануудай угуулбэри (*в, ф, к, п, ц, щ*), алфавидтай харилсаан. *Б, г, д, н, х* хашалган фонемэнуудэй абяанууд тухай, тэдэниие бэшэг дээрэ харуулалга.

Эрэ, эмэ, эрсэ аялгануудай илгарал, аялганай тааралдал тухай ойлгосо.

Буряад угын анхан хуурида тодо бэшэ аялгануудые хубарилай дуримөөр бэшэлгэ. Угын анхан хуурида *уй-уй, ы-ии, өө-ээ* аялгануудые бэшэхэ дуримууд.

Абтаһан угэ тухай ойлгосо, тэрэнэй сохилтотой аялганиие бэшэг дээрэ харуулалга, ородоор бэшэгдэдэг хашалганаар хуултэһэн абтаһан угэнуудэй бэшэлгэ, буряадшалжа бэшэгдэдэг абтаһан угэнуудэй хуулэй сохилтогуй-а, о, э аялгануудые бэшэлгэ. Йоти-рованна аялгануудай (*е, я, ю*) абяануудые тэмдэглэхэ ушарнууд: хашалганай удаа, у^{гын}уеын эхиндэ, илгәһан хатуу ба зөөлэн тэмдэгуудэй удаа. Буряад орфографическа словарьтай танилсуулга: тэрэнэй байгуулга, тэрэниие хэрэглэлгэ.

Алфавит: узэгууд ба тэдэниие уншаха гурим гэжэ ойлгуулха, абяануудые узэгуудээрнь нэрлэлгэ.

Угэ. Угын нэрлэдэг уургэ: юумэ, шанар, уйлэнуудые нэрлэлгэ. Хэлэлгэ сооһооугэнуудыень шэлэлгэ. Али ба юумэ нэрлэдэг угэнууд болон туьалагша угэнууд.

Тусе угэнуудэй илгарал, асуудалнуудын (хэн? юун? ямар? юу хэнэб? яанаб? яажа байнаб?).

Тусхайта болон юрын угэнууд. Тусхайта угэнуудэй хоорондохи илгарал: хунэй нэрэ, обог, амитадта угэбэн нэрэнууд, хото, тосхон, гол мурэн, хада уула, уйлээ г.м. нэрэнууд. Тусхайта угэнуудэй эхинэй ехэ узэг зуб бэшэлгэ. Хунуудэй харилсаанда хэрэглэгдэдэг угэнууд (этикедэй угэнууд).

Угын үндэһэн тухай ойлгосо. Нэгэ үндэһэтэ угэнууд. Угын үндэһэ элируулхэ арга - нэгэ үндэһэтэ угэнуудэй дабтагдабан хуби ололго. Ад л и үндэбэнууд, ондоо үндэбэнууд. Нэгэ үндэбэтэ угэнуудые нэрлэлгэ, тэдэнээ словаряар шалгалга гу, али словарь сооһоонэгэ үндэбэтэ угэнуудые туужэ ололго.

Мэдуулэл. Мэдуулэл - хунуудэй харилсаха гол арга. Хэлэлгэ сооһоомэдуулэл ололго. Тэрээн соо хэн ба юун тухай хэлэгдэһые элируулгэ. Хеерэбэн, асуубан, идхабан мэдуулэлнууд, тэдэнэй буулэй ээглэлтэ. Шангадхайан мэдуулэлнууд, ээглэлтэнь. Угтэбэн тухэловр болон темээр, асуудалаар, зурагаар мэдуулэлнуудые зохёолго.

Холбоотой хэлэлгэ хугжввлгэ. Нэгэ үндэһэтэ угэнуудые ханажа, оложо, словарь сооһоотуужэ, удхыень элируулжэ, хурагшадай угын неесэ баяжуулха. Угэнуудые сэхэ болон шэлжэмэл удхануудаарнь хэрэглэхэ. Хэлэлгэ, мэдуулэл сооһоошэлжэмэл удхатай угэнуудые илгаад, удхыень харуулха. Сэхэ болон шэлжэмэл удхатай угэнууд- тэй мэдуулэлнуудые зохёолго. Словаряар худэлжэ хураха. Таабаринуудые, кроссворднуудые таажа, оньһон угэнуудые хэлэжэ, зохёожо шадаха. Угэнуудтэ синонимуудые болон антонимуудые олохо. Зарим угэнуудэй бии бололготой танилсаха.

Холбоотой текстын шанарнуудые элируулхэ. Текст миин мэдуулэлнуудэй булэгвэ илгахэ. Текстын удха, нэрэ. Текстын нэрэ, тэрэнэй уургэ: нэрэ соо текстын темын болон гол банал бодолойхаруулагдаха тухай. Текстнуудтэ нэрэ ханаха. Аман хэлэлгэ соогоо хэлэһэн зорилгоһоонь боложо мэдуулэлнуудэй аянга ондо ондоогоор угуулэлгэ. Тиимэ угуулэлгэ бэшэгээр харуулалга. Логическа сохилто тухай. Шангадхан мэдуулэл ба тэрээнэй сэглэлтэнь. Мэдуулэлнуудэй хоорондохи харилсааниинь: *тэрэ, энэ, тусе* г.м. угэнуудые хэрэглэлгэ.

Текстын байгуулга. Текст сооһоотэрэнэй заагагуй дайралдадаг хубинуудыень: эхин, гол хуби, тугэсхэл илгажа шадаха. Текстын орхигдоһон хубинуудые олохо. Угтэбэн эхеэр гу, али тугэсхэлвер текстнуудые зохёохо.-Тухэлвв хубилгабан (деформированна) текст- нууд дээрэ худэлмэри. Абзацнуудай удха.

Холбоотой текстын янзонууд: зураглалга, домоглол. Зураглалга гээшэ ямаршьеб юумэнэй шанар шэнжэ харуулбан текст. Домоглол гээшэ энэл юумэнтэй тохёолдоһон үйлэнуудые харуулбан текст. Текстын тусэб. Угтэбэн гу, али хамга табибан тусэбеер

(самбарта бэшээтэй байха гу, али еэвжээр хэлээтэй байха) багахан изложени зохёолго (сээжээр, бэшээд). БэшэБэн текстээ абзацнуудта хубааха.

Аман хэлэлгэ хугжввлгэ. Ондо ондоо наБатай хунуудтэ хан- далга, этикедэй угэнуудые хэрэглэлгэ.

Сэбэр бэшэлгэ. Нэгэдэхи класста абаБан бэшэгэй гигиеническэ болон техническэ *дадалнуудые* дабгалга, гуримшуулга. Хушэр бэшэлгэтэй узэгуудэй булэгуудые удаа дараалан хунгэнБввнь хундэ руунь, бага болон ехэ гэжэ илгаруулан бэшуулхэ. Бэшэлгын уедэ узэгуудэй тухэлнуудые зуб харуулга дээрэ худэлмэри. Ухибуудэй узэгуудые холбоходоо алдуунуудые гаргадаг ушарнуудые веБэдворнь олуулха, зуб болгон бэшуулхэ. Ганса шугамтай дэбтэртэ бэшэжэ эхилхэ. Угэнуудые ба мэдуулэлнуудые диктовко доро аятай тааруугаар бэшэлгэ.

Дуримөөр шалгагдахагуй угэнууд. Алирхан, амар сайн, арад, баяртай, борбоосгой, боргооБон, Буряд орон, бумбэгэ, дабхан, долгин, дэбтэр, жэргэмэл, жэрхи, звехэй, зэдэгэнэ, миисгэй, мянган, нюрган, нюхан, онгосо, Улаан-Удэ, урьха, угэрез, улыгэр, ундээн, ухибууд, хартаабха, хилэмэн, хюмхан, хюрөө, хайндэр, хармагшан, шаазгай, шэниисэ, элжэгэн, эрбээхэй, эльгэн, юэн, ялаагана, ямаан, ялагар, алфавит, Росси, фамили, класс.

Литература

Бурядхэлэн Р.С. Дылыкова, Т.Б. Базаргуруева, Д.Б. Дугарова

Ажалайдэбтэр Р.С. Дылыкова, Т.Б. Базаргуруева, Д.Б. Дугарова

Методическадурадхалнууд Р.С. Дылыкова, Т.Б. Базаргуруева, Д.Б. Дугарова

Бурядхэлэнэй грамматикаартаблицанууд А.Б. Санжаева

Бурядхургуулиинпрограмманууд Р.С. Дылыкова

Булэгууд болон теэмэнуудыг урэхэ тусэблэлэгэ.

№	Хэшээлэй темэ	Үгтэһэн саг	Буряд хэлээр шадабари (предметные)	Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари, оршон шуудалха шадабари, харилсаха шадабари (мета)
	Мэдуулэл	13		1 четвэрт
1	Мэдуулэл тухай ойлгосо	1	- ухибуудэй мэдэсэ дээрэ ундэбэлэн, мэдуулэл тухай ойлгосо	<i>Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари</i> УУД): - багшатаяа хамта хэшээлэйнгээ зорилго т - хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь
2	Мэдуулэлэй эхинэй ехэ узэг	1	Мэдүүлэл бэшэг дээрэ яажа харуулхаб гэһэн асуудалда харюу олголхо	- юу хэхэ гээшэбиб гэжэ уридш (прогнозировать); - багшын угэһэн тусэбөөр, алгоритмаар ху
3	Мэдуулэлэй шухала гэшууд	1	Мэдүүлэлэй гэшүүдтэй таниссуулха, мэдүүлэл соо ороһон үгэ бүхэн гэшүүн болодог гэжэ ойлгуулха	<i>Оршон тойронше шуудалха шадабари</i> (п УУД): - номоор худэлхэ (номой гаршагай, тусгаа уургэ ойлгохо); багшатаяа болон нухэдтээ хамта дун гаргах;

4	Мэдуулэлэй шухала гэшууд ямар нэрэтэйб?	1	Хэн? Юун? Яанаб? Яабаб? Гэһэн асуудалда харюйсадаг үгэнүүд ямар нэрэтэйб	<ul style="list-style-type: none"> - угөөр хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ, таб болгохо, тиин һөөргэнь модель соо харуул угөөр хэлэхэ; - текстын удха дамжуулха. <p><i>Харилсаха шадабари</i> (коммуникативные УУД)</p> <ul style="list-style-type: none"> - өөрынгөө <i>һанаа</i> бодол аман хэлэл багахан текст зохёожо, бэшэгэй хэлэлгээр хар - хоёр хоёроороо, булэг булэгөөр худэлхэ, ондоо «тушаал» бэе дээрээ абаха: ударидаг дуургэгшын, бэшээшын г.м.
5	Мэдуулэл соохи угэнуудэй холбоон	1	Мэдүүлэлэй гэшүүдэй холбоон тухай ойлгуулха	<p><i>Бэеэ гуримшуулаад ябаха шадабари</i> УУД):</p> <ul style="list-style-type: none"> - багшатаяа хамта хэшээлэйнгээ зорилго т - хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь
6	Хэлэлгэ соо элдэб янзын мэдуулэлнууд хэрэгтэй	1	Хэлэлгэ соо элдэб янзын мэдуулэлнууд хэрэгтэй	<ul style="list-style-type: none"> - юу хэхэ гээшэбиб гэжэ уридш (прогнозировать); - өөрынгөө, нухэдэйнгөө, классайнгаа аж сугтаа урид зохёогдоһон тусхай критеринуудэ <p><i>Оршон тойронше шудалха шадабари</i> (п</p>
7	Юрэ хөөрэхэн мэдуулэл	1	Юрэ хөөрэхэн мэдуулэл	<p>УУД):</p> <ul style="list-style-type: none"> - номоор худэлхэ (номой гаршагай, тусгаа уургэ ойлгохо); - зураг хаража гу, али текст уншажа а
8	Мэдуулэлэй һуулдэ ямар тэмдэг табигдахаб?	1	Мэдуулэлэй һуулдэ ямар тэмдэг табигдахаб?	<ul style="list-style-type: none"> - багшатаяа болон нухэдтээ хамта дун гар <p><i>Харилсаха шадабари</i> (коммуникативные УУД)</p>
9	Асууһан мэдуулэл	1	АсУуһан тэмдэг	<ul style="list-style-type: none"> - харюу олохо;
10	Шангадхабан мэдуулэл	2	Шагадхан тэмдэг	
11	Диктант	1	Ойлгоһооно шалгаха	

12	Алдуунуудыг усадхаха ажал	1	Алдуунуудаг захиа, зүбөөр бэшэхэ	<ul style="list-style-type: none"> - өөрынгөө <i>hanaa</i> бодол аман хэлэлгээр, тг текст зохёожо, бэшэгэй хэлэлгээр харуулха; - хажуудахи хунуудээ шагнаха, тэдэнэ ойлгохо; - уран гоёр уншаха, хөөрэхэ; - классайнгаа ухибуудтэй, багшатая я эмхидхэхэ, ямар журамуудыг сахиха тухайгаа -
	Угэ. Абяан ба узэгууд	28		<p><i>Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари</i></p> <p>УУД):</p> <ul style="list-style-type: none"> - багшатая хамта хэшээлэйнгээ зорилго т
13	Угэ юунбээ буридэдэг бэ?	1	үгэнүүд юунбээ буридэнэб гэжэ ойлгосо	<ul style="list-style-type: none"> - хэшээлдээ юу хэнэнээ хойно хойноооонь - юу хэхэ гэшэбиб гэжэ уридш
14	Аялган, хашалган абяан ба узэгууд	1	Аялган ба хашалган абяануудай илгаа ойлгуулха	<p>(прогнозировать);</p> <ul style="list-style-type: none"> - багшын угэнэн тусэбөөр, алгоритмаар ху <p><i>Оршон тойронше шудалха шадабари</i> (п</p>
15	Угын үе	1	Ямар аяан үе бии болгоноб	<p>УУД):</p> <ul style="list-style-type: none"> - номоор худэлхэ (номой гаршагай, тусгаа
16	Угэ таһалжа, шэнэ муртэ бэшэлгэ	2	үгэ таһалжа шэнэ муртж нүүлгэхэ	<p>уургэ ойлгохо);</p> <ul style="list-style-type: none"> - текстын удха дамжуулха.
17	Буряд алфавит	2	Буряд алфивидай үзэгүүдтэй, уншалгатай танилсаха	<p><i>Харилсаха шадабари</i> (коммуникативные У</p> <ul style="list-style-type: none"> - өөрынгөө <i>hanaa</i> бодол аман хэлэлгээр, тг текст зохёожо, бэшэгэй хэлэлгээр харуулха;
18	Угэ юунбээ буридэдэг бэ?	1	үгүгэнүүд юунбээ буридэнэб гэжэ ойлгосо	<ul style="list-style-type: none"> - классайнгаа ухибуудтэй, багшатая я эмхидхэхэ, ямар журамуудыг сахиха тухайгаа
19	Тургэн ба удаан аялганууд	1	Тургэн ба удаан аялганууд	

			hэлэгдэхэдэ угэ ондо болоно	- хоёр хоёроороо, булэг булэгөөр худэлхэ, ондоо «тушаал» бэе дээрээ абаха: ударидаг дуургэгшын, бэшээшын г.м.
20	Дифтонгнууд	1	Хэлэлгэ соо дифтогнуудые илгажа һурана	<i>Бэеэ гуримшуулаад ябаха шадабари</i>
21	Йотированна я, е, ё, ю аялганууд	1	Йотированна я, е, ё, ю аялганууд ямар ушарта хоер абья тэмдэглэнэб	УУД): - багшатаяа хамта хэшээлэйнгээ зорилго т - хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь
22	Шалгалтын диктант	1	Үгын абяануудые зүб үзэгөөр тэмдэглэн бэшэхэ шадабари шалгаха	- юу хэхэ гэшэбиб гэжэ уридш (прогнозировать); - өөрынгөө, нухэдэйнгөө, классайнгаа аж
23	Алдуунуудые усадхаха ажал	1	Алдуунуудаа заһаха	сугтаа урид зохёогдоһон тусхай критеринуудэ - багшын угэһэн тусэбөөр, алгоритмаар ху
24	Дабталга	1	Мэдүүлэл , үгэ, абяануудые дабтаха	<i>Оршон тойронше шудалха шадабари</i> (п УУД): - номоор худэлхэ (номой гаршагай, тусгаа уургэ ойлгохо); - зураг хаража гу, али текст уншажа а харюу олохо; - багшатаяа болон нухэдтээ хамта дун гар - угөөр хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ, таб болгохо, тиин һөөргэнь модель соо харуул угөөр хэлэхэ; - текстын удха дамжуулха. <i>Харилсаха шадабари</i> (коммуникативные У - өөрынгөөһанаа бодол аман хэлэлгээр, т текст зохёожо, бэшэгэй хэлэлгээр харуулха;

25	Аялганай тааралдал	1	Эрэ,эмэ.эрсэ	- хажуудахи хунуудээ шагнаха, тэдэнэ ойлгохо; - уран гоёор уншаха, хөөрэхэ;
26	Аялганай һубарил	1	үгэ соо аялган абяануудай хэрэглэхэ үндэһэн соохи аялган абяанһаа дулдына	- классайнгаа ухибуудтэй, багшатаяа я эмхидхэхэ, ямар журамуудые сахиха тухайгаа хоёр хоёроороо, булэг булэгөөр худэлхэ, тиих ондоо «тушаал» бэе дээрээ абаха: ударидагшы
27	Тургэн у - ү аялганууд	1	һубарилай ёһоор готоруулагдана	. 2 четверть.
28	Удаан уу - үү	1	һубарилай ёһоор готоруулагдана	
29	Дифтонг уй - үй	1	һубарилай ёһоор готоруулагдана	<i>Бэеэ гуримшуулаад ябаха шадабари</i> УУД):
30	Удаан ы - ии	1	һубарилай һоор готоруулагдана	- багшатаяа хамта хэшээлэйнгээ зорилго т - хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь
31	Удаан өө - ээ	1	һубарилай ёһоор готоруулагдана	- юу хэхэ гээшэбиб гэжэ уридш (прогнозировать);
32	Хашалган абяан ба узэгууд Хонгёо ба будэхи хашалганууд	1	Хашалган абяанууд үгэ соо хатуушье, зөөлэншье байжа болохо	- өөрынгөө, нухэдэйнгөө, классайнгаа аж сугтаа урид зохёогдоһон тусхай критеринуудэ - багшын угэһэн тусэбөөр, алгоритмаар ху <i>Орион тойронше шудалха шадабари</i> (п УУД):
				- номоор худэлхэ (номой гаршагай, тусгаа уургэ ойлгохо);

33	Хатуу ба зөөлэн хашалганууд	1	Хашалган абьяанууд үгэ соо хатуушье, зөөлэншье байжа болохо	<ul style="list-style-type: none"> - зураг хаража гу, али текст уншажа харюу олохо; - багшатаяа болон нухэдтээ хамта дун гар
34	Хашалганууды зөөлэрүүлхэ аргууд	1	Зөөлэн тэмдэг урдахи	<ul style="list-style-type: none"> - угөөр хэлэгдээн ойлгосо схемэ, таб болгохо, тиин һөөргэнь модель соо харуул угөөр хэлэхэ; - текстын удха дамжуулха. <p><i>Харилсаха шадабари</i> (коммуникативные У</p> <ul style="list-style-type: none"> - өөрынгөөһанаа бодол аман хэлэлгээр, ти текст зохёожо, бэшэгэй хэлэлгээр харуулха; - хажуудахи хунуудээ шагнаха, тэдэн ойлгохо;
			хашалганайнгаа зөөлэниие тэмдэглэдэг	<p><i>Бээе гуримшуулаад ябаха шадабари</i> УУД):</p> <ul style="list-style-type: none"> - багшатаяа хамта хэшээлэйнгээ зорилго т
35	Зөөлэн тэмдэгэй үүргэ	1	Зөөлэн хашалганай хойно и, ии, я, яа, е, еэ, ёо, ю, юу аялган үзэгүүд бэшэгдэдэг	<ul style="list-style-type: none"> - хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь - юу хэхэ гэшэбиб гэжэ уридш <p>(прогнозировать);</p> <ul style="list-style-type: none"> - өөрынгөө, нухэдэйнгөө, классайнгаа аж сугтаа урид зохёогдоһон тусхай критеринуудэ - багшын угэһэн тусэбөөр, алгоритмаар ху
35	Зөөлэн хашалган болголго	1	Зөөлэн хашалганай хойно и, ии, я, яа, е, еэ, ёо, ю, юу аялган үзэгүүд бэшэгдэдэг	<p><i>Оршон тойронше шудалха шадабари</i> (п</p> <p>УУД):</p> <ul style="list-style-type: none"> - номоор худэлхэ (номой гаршагай, тусгаа уургэ ойлгохо); - зураг хаража гу, али текст уншажа харюу олохо;
36	Б, д, г хашалганууд	1	Буряд үгэнүүдэй дунда, бүдэхи хашалгануудай урда болон үгын хүлдэ б, г, д хашалган үгүүлэгдэдэг	<ul style="list-style-type: none"> - багшатаяа болон нухэдтээ хамта дун гар
37	Шалгалтын диктант	1	үзэгүүдые дүримэй ёһоор зүб бэшэхэ	<ul style="list-style-type: none"> - багшатаяа болон нухэдтээ хамта дун гар

			<p>шадабарин дүн гаргах</p>	<p>- угөөр хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ, таб болгохо, тиин һөөргэнь модель соо харуулга угөөр хэлэхэ;</p> <p>- текстын удха дамжуулха.</p> <p><i>Харилсаха шадабари</i> (коммуникативные УУД):</p> <p>- өөрынгөөһанаа бодол аман хэлэлгээр, текст зохёожо, бэшэгэй хэлэлгээр харуулха;</p> <p>хажуудахи хунуудээ шагнаха, тэдэнг ойлгохо;</p>
38	Алдуунуудыг усадхаха ажал	1	Алдуунууда заһаха	
39	Абтаһан үгэнууд тухай ойлгосо	1	Ород хэлэнһэ буряад хэлэндэ ороһон үгэнүүды абтаһан үгэнүүд	<p><i>Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари</i> (УУД):</p> <p>- багшатаяа хамта хэшээлэйнгээ зорилго тусгаа урид зохёогдоһон тусхай критеринуудыг (прогнозировать);</p> <p>- хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь хэһэнээ гээшэбиб гэжэ уридшар (прогнозировать);</p> <p>- өөрынгөө, нухэдэйнгөө, классайнгаа ажлын сугтаа урид зохёогдоһон тусхай критеринуудыг багшын үгэһэн тусэбөөр, алгоритмаар хураархыг (прогнозировать);</p> <p><i>Оршон тойронһе шудалха шадабари</i> (УУД):</p> <p>- номоор худэлхэ (номой гаршагай, тусгаа уургэ ойлгохо);</p> <p>- зураг хаража гу, али текст уншажа харюу олохо;</p> <p>- багшатаяа болон нухэдтээ хамта дун гар</p>

				<ul style="list-style-type: none"> - угөөр хэлэгдэхэн ойлгосо схемэ, таб болгохо, тиин һөөргэнь модель соо харуулга угөөр хэлэхэ; - текстын удха дамжуулха. <p><i>Харилсаха шадабари</i> (коммуникативные УУД):</p> <ul style="list-style-type: none"> - өөрынгөөһанаа бодол аман хэлэлгээр, текст зохёожо, бэшэгэй хэлэлгээр харуулха; <p>хажуудахи хунуудээ шагнаха, тэдэнэй ойлгохо;</p>
40	Абтабан угэнууды бэшэхэ дурим	1	Ородоор бэшэгдэдэг абтаһан үгэнүүд буряад хэлэндэ хубилалтагүйгөөр бэшэгдэдэг	
41	Абтабан угэнуудэй Буулэй аялганууды зуб бэшэлгэ	1	Абтаһан үгын һүүлдэ сохилтотой аялганиень дахуулжа а,о, э аялгануудай али нэгыг хубарилай ёһоор бэшэдэг	<p><i>Бэээ гуримшуулаад ябаха шадабари</i> (УУД):</p> <ul style="list-style-type: none"> - багшатаяа хамта хэшээлэйнгээ зорилго тусгайгаар хэрэглэхэ; - хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь хэрэглэхэ; - юу хэхэ гээшэбиб гэжэ уридшлага (прогнозировать);
42	Илгаһан хатуу тэмдэгтэй абтабан угэнууд	1	Абтаһан үгэнүүд соо илгаһан ь бэшэгдэнэ	<ul style="list-style-type: none"> - өөрынгөө, нухэдэйнгөө, классайнгаа ажлын сугтаа урид зохёогдоһон тусхай критеринуудыг хэрэглэхэ; - багшын угэһэн тусэбөөр, алгоритмаар хураангуйлахэ; <p><i>Оршон тойронише шудалха шадабари</i> (УУД):</p> <ul style="list-style-type: none"> - номоор худэлхэ (номой гаршагай, тусгаар уургэ ойлгохо);

--	--	--	--

- зураг хаража гу, али текст уншажа а
- харюу олохо;
- багшатаяа болон нухэдтээ хамта дун гар
- угөөр хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ, таб
- болгохо, тиин һөөргэнь модель соо харуул
- угөөр хэлэхэ;

	3 четверть			
	Юумэнэй нэрэ	12		
45	Юумэнэй нэрэ тухай ойлгосо	1	Юумэнэй нэрэ тухай ойлгосо	<i>Бэээ гуримшуулаад ябаха шадабари</i> (регуляти
46	Юумэнэй нэрэ - хэлэлгын хуби	1	Юумэнэй нэрэ - хэлэлгын хуби	- багшатаяа хамта хэшээлэйнгээ зорилго таби - хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь тоо - юу хэхэ гээшэбиб гэжэ уридша (прогнозировать);
47	Юумэнэй нэрын тоогоор хубилалга	2	Юумэнэй нэры тоогоор яжа хубила	- өөрынгөө, нухэдэйнгөө, классайнгаа аж сугтаа урид зохёогдоһон тусхай критеринуудээр <i>Оршон тойронише шудалха шадабари</i> (п
48	Тусхайта юумэнэй нэрэнууд: хүнэй нэрэ, обог	1	Ямар тусхайта юумэнэй нэрэнууд байдагби: хүнэй нэрэ, обог	УУД): - номоор худэлхэ (номой гаршагай, тусгаар уургэ ойлгохо); - зураг хаража гу, али текст уншажа асуудал олохо;
49	Хүнэй нэрэ, обог (фамили)	1	Хүнэй нэрэ, обог (фамили)	- багшатаяа болон нухэдтээ хамта дун гаргах <i>Харилсаха шадабари</i> (коммуникативные УУД): - өөрынгөөһанаа бодол аман хэлэлгээр, ти
50	Амитанда үгтэһэн нэрэнүүд	1	Амитанда үгтэһэн нэрэнүүд	текст зохёожо, бэшэгэй хэлэлгээр харуулха;

51	Географическа нэрэнүүд	2	Географическа нэрэнүүд	<ul style="list-style-type: none"> - хажуудахи хунуудээ шагнаха, тэдэнэ ойлгохо;
52	Юумэнэй нэрын хубилха ёһо	2	Юумэнэй нэрын хубилха ёһо	<ul style="list-style-type: none"> - уран гоёор уншаха, хөөрэхэ; - классайнгаа ухибуудтэй, багшатаяа яа эмхидхэхэ, ямар журамуудые сахиха тухайгаа хэлсэхэ; -
53	Шалгалтын диктант	1	Шалгалтын диктант	
54	Үйлэй үгэй тухай ойлгосо	1	Үйлэй үгэй тухай ойлгосо	<p><i>Бэээ гуримшуулаад ябаха шадабари</i> (регулятивные)</p> <ul style="list-style-type: none"> - багшатаяа хамта хэшээлэйнгээ зорилго таби...
55	Үйлэй үгэ – хэлэлгын хуби	2	Үйлэй үгэ – хэлэлгын хуби	<ul style="list-style-type: none"> - хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь тоо...
56	Үйлэй үгэ-мэдүүлэлэй шухала гэшүүд	2	Үйлэй үгэ-мэдүүлэлэй шухала гэшүүд	<ul style="list-style-type: none"> - юу хэхэ гээшэбиб гэжэ уридшалан хэлэхэ (п... - өөрынгөө, нухэдэйнгөө, классайнгаа ажал... <p>урид зохёогдоһон тусхай критеринуудээр шалгах</p>
57	Дабталга	2	Дабталга	<p><i>Оришон тойронише шудалха шадабари</i> (познавательные)</p> <ul style="list-style-type: none"> - номоор худэлхэ (номой гаршагай, тусгаар ойлгохо); - зураг хаража гу, али текст уншажа асуудал... - багшатаяа болон нухэдтээ хамта дун гаргах... <p><i>Харилсаха шадабари</i> (коммуникативные УУД):</p> <ul style="list-style-type: none"> - өөрынгөөһанаа бодол аман хэлэлгээр, тии... <p>зохёожо, бэшэгэй хэлэлгээр харуулха;</p> <ul style="list-style-type: none"> - хажуудахи хунуудээ шагнаха, тэдэнэй хэл... - уран гоёор уншаха, хөөрэхэ; - классайнгаа ухибуудтэй, багшатаяа яагаад ямар журамуудые сахиха тухайгаа хэлсэхэ; -

	Тэмдэгэй нэрэ		Тэмдэгэй нэрэ	<i>Бээе гуримшуулаад ябаха шадабари</i> (регулятив)
58	Тэмдэгэй нэрэ тухай ойлгосо	1	Тэмдэгэй нэрэ тухай ойлгосо	- багшатаяа хамта хэшээлэйнгээ зорилго таби
59	Тэмдэгэй нэрэ - ХЭЛЭЛГЫН хуби	2	Тэмдэгэй нэрэ - ХЭЛЭЛГЫН хуби	- хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь тоо - юу хэхэ гээшэбиб гэжэ уридшалан хэлэхэ (п - өөрынгөө, нухэдэйнгөө, классайнгаа ажал
60	Тэмдэгэй нэрэ юумэнэй нэрэтэй холбоо	2	Тэмдэгэй нэрэ юумэнэй нэрэтэй холбоо	урид зохёогдоһон тусхай критеринуудээр шалгах <i>Орион тойронише шудалха шадабари</i> (познав - номоор худэлхэ (номой гаршагай, тусгаар
61	Адли болон харша удхатай угэнууд тухай ойлгосо	2	Адли болон харша удхатай угэнууд тухай ойлгосо	ойлгохо); - зураг хаража гу, али текст уншажа асуудалн - багшатаяа болон нухэдтээ хамта дун гаргах
62	Дабталга	2		<i>Харилсаха шадабари</i> (коммуникативные УУД):
63	Шалгалтын диктант	1	Шалгалтын диктант	- өөрынгөөһанаа бодол аман хэлэлгээр, тии зохёожо, бэшэгэй хэлэлгээр харуулха;
64	Алдуунуудые усадхаха ажал	1	Алдуунуудые усадхаха ажал	- хажуудахи хунуудээ шагнаха, тэдэнэй хэл - уран гоёор уншаха, хөөрэхэ; - классайнгаа ухибуудтэй, багшатаяа яагаад ямар журамуудые сахиха тухайгаа хэлсэхэ; -
	4 четверть			
65	Үгын үндэһэн. Түрэл үгэнүүд		Үгын үндэһэн. Түрэл үгэнүүд	<i>Бээе гуримшуулаад ябаха шадабари</i> (регулятив)
66	Түрэл үгэ тухай ойлгосо	1	Түрэл үгэ тухай ойлгосо	- багшатаяа хамта хэшээлэйнгээ зорилго таби - хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь тоо
67	Нэгэ үндэһэтэй үгэнүүд	2	Нэгэ үндэһэтэй үгэнүүд	- юу хэхэ гээшэбиб гэжэ уридшалан хэлэхэ (п - өөрынгөө, нухэдэйнгөө, классайнгаа ажал
68	Үгын үндэһэ илгалга	2	Үгын үндэһэ илгалга	урид зохёогдоһон тусхай критеринуудээр шалгах

69	Дабталга	1	Дабталга	<p><i>Оршон тойронише шудалха шадабари</i> (познав</p> <ul style="list-style-type: none"> - номоор худэлхэ (номой гаршагай, тусгаар ойлгохо); - зураг хаража гу, али текст уншажа асуудалн - багшатаяа болон нухэдтээ хамта дун гаргах <p><i>Харилсаха шадабари</i> (коммуникативные УУД):</p> <ul style="list-style-type: none"> - өөрынгөө<i>hanaa</i> бодол аман хэлэлгээр, тии зохёожо, бэшэгэй хэлэлгээр харуулха; - хажуудахи хунуудээ шагнаха, тэдэнэй хэлэ - уран гоёор уншаха, хөөрэхэ; - классайнгаа ухибуудтэй, багшатаяа яагаад ямар журамуудые сахиха тухайгаа хэлсэхэ; -
70	Хэлэлгэ гэжэ юун бэ?	1	Хэлэлгэ гэжэ юун бэ?	<p><i>Бэээ гуримшуулаад ябаха шадабари</i> (регуляти</p> <ul style="list-style-type: none"> - багшатаяа хамта хэшээлэйнгээ зорилго таби
71	Монолог, диалог	1	Монолог, диалог	<ul style="list-style-type: none"> - хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь тоо
72	Текст тухай ойлгосо	2	Текст тухай ойлгосо	<ul style="list-style-type: none"> - юу хэхэ гээшэбиб гэжэ уридшалан хэлэхэ (п - өөрынгөө, нухэдэйнгөө, классайнгаа ажал
73	Абзац	1	Абзац	<p>урид зохёогдоһон тусхай критеринуудээр шалгах</p>
74	Текстын хубинууд	1	Текстын хубинууд	<p><i>Оршон тойронише шудалха шадабари</i> (познав</p> <ul style="list-style-type: none"> - номоор худэлхэ (номой гаршагай, тусгаар ойлгохо); - зураг хаража гу, али текст уншажа асуудалн - багшатаяа болон нухэдтээ хамта дун гаргах
75	Текстын янзанууд: зураглал, домоглол	2	Текстын янзанууд: зураглал, домоглол	<p><i>Харилсаха шадабари</i> (коммуникативные УУД):</p> <ul style="list-style-type: none"> - өөрынгөө<i>hanaa</i> бодол аман хэлэлгээр, тии зохёожо, бэшэгэй хэлэлгээр харуулха;
76	Һургалгын изложени	1	Һургалгын изложени	
77				

	Хэлэлгын нюусанууд		Хэлэлгын нюусанууд	<ul style="list-style-type: none"> - хажуудахи хунуудээ шагнаха, тэдэнэй хэлэ - уран гоёор уншаха, хөөрэхэ; - классайнгаа ухибуудтэй, багшатаяа яагаад
78	Фразеологизмууд	1	Фразеологизмууд	-
79	Онъһон үгэнүүд болон таабаринууд	1	Онъһон үгэнүүд болон таабаринууд	<p><i>Бээ гуримишуулаад ябаха шадабари</i> (регулятивные)</p> <ul style="list-style-type: none"> - багшатаяа хамта хэшээлэйнгээ зорилго табил - хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь тоо
80	Дабталга	2	Дабталга	- юу хэхэ гээшэбиб гэжэ уридшалан хэлэхэ (п
81	Шалгалтын диктант	1	Шалгалтын диктант	- өөрынгөө, нухэдэйнгөө, классайнгаа ажал ба
82	Алдуунуудые усадхаха ажал	1	Алдуунуудые усадхаха ажал	критеринуудээр шалгах;
83	дабталга	3	дабталга	<p><i>Оршон тойронише шудалха шадабари</i> (познавательные)</p> <ul style="list-style-type: none"> - номоор худэлхэ (номой гаршагай, тусгаар тэ - зураг хаража гу, али текст уншажа асуудалн - багшатаяа болон нухэдтээ хамта дун гаргах <p><i>Харилсаха шадабари</i> (коммуникативные УУД):</p> <ul style="list-style-type: none"> - өөрынгөөһанаа бодол аман хэлэлгээр, тиг
				<ul style="list-style-type: none"> - хажуудахи хунуудээ шагнаха, тэдэнэй хэлэ - уран гоёор уншаха, хөөрэхэ; - классайнгаа ухибуудтэй, багшатаяа яагаад
				-

2 класс.

Ухибуунэй өөрын хугжэлтын дуигууд (личностные результаты) -
өөрынбахуунуудэй ажабайдалдатурэлхэлэнямаруургэтэйбгэжэойлгоно
(хэлэнэйаргаархажуудахихунтгээхарилсанаб, бэшэмэлтекстынудхауээнэбгэжэойлгоно),
хунэйаманбабэшэгэйхэлэлгынонсоөөрэбайһыеойлгоно (аянга, хэлэлгынтемп,
угэнуудэйболонсэглэлтынтэмдэгуудэйуургэ).

Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари (регулятивные УУД):

- багшатаяа хамта хэшээлэйнгээ зорилго табиха;
- хэшээлдээ юу хэһэнээ хойно хойноһоонь тоолохо;
- юу хэхэ гээшэбиб гэжэ уридшалан хэлэхэ (прогнозировать);
- өөрынгөө, нухэдэйнгөө, классайнгаа ажал багшатаяа сугтаа урид зохёогдоһон тусхай критеринуудээр шалгаха;
- багшын угэһэн тусэбөөр, алгоритмаар худэлжэ шадаха.

Оршон тойронһие шудалха шадабари (познавательные УУД):

- номоор худэлхэ (номой гаршагай, тусгаар тэмдэгуудэй уургэ ойлгохо);
- зураг хаража гу, али текст уншажа асуудалнуудта харюу олохо;
- багшатаяа болон нухэдтээ хамта дун гаргаха;
- угөөр хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ, таблица, модель болгохо, тиин һөөргэнь модель соо харуулаатай ойлгосо угөөр хэлэхэ;

- текстын удха дамжуулха.

Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД):

- өөрынгөөһанаа бодол аман хэлэлгээр, тийхэдэ багахан текст зохёожо, бэшэгэй хэлэлгээр харуулха;

- хажуудахи хунуудээ шагнаха, тэдэнэй хэлэһэниие ойлгохо;

- уран гоёор уншаха, хөөрэхэ;

- классайнгаа ухибуудтэй, багшатаяа яагаад ажалаа эмхидхэхэ, ямар журамуудые сахиха тухайгаа хэлсэхэ;

- хоёр хоёроороо, булэг булэгөөр худэлхэ, тийхэдээ олон ондоо «тушаал» бэе дээрээ абаха: ударидагшын, даабари дуургэгшын, бэшээшын г.м.

Буряад хэлээр шадабари (предметные результаты):

- багшын, нухэдэйнгөө хөөрэхэн, уншаһан текст хадуун абаха;

- бухэли угөөр, зубөөр, ойлгосотойгоор, уранаар уншаха;

- текстын нэрын удха ойлгохо, угтэхэн нэрэнууд сооһоотекстын удхада таараха нэрэ шэлэхэ;

- хөөрэхэн, асууһан, шангадхаһан мэдуулэлнуудэй янзануудые мэдэхэ; тэдэниие аянгалха;

- мэдуулэлнуудые зохёохо, хүсөөхэ, сэгнэхэ, зуб болгохо;

- угэнуудтэ асуудал табиха;

- угэнуудые асуудалнуудаарнь булэгууд болгохо;

- угэ соохи абяануудые зубөөр нэрлэхэ, аялган бол он хашалган абяануудай илгарал нэрлэхэ;

- угэ уедэ хубааха, шэнэ муртэ яажа нуулгэхые мэдэхэ;

- буряад алфавит мэдэхэ, алфавидаар угэнуудые һубарюулха;

- угэ соохи тургэн болон удаан аялгануудай уургэ ойлгохо (угын удха ондоо болгодогыень);

- угэ соохи йотированна узэгуудэй «ажал» мэдэхэ: хашалганай удаа, угын болон усын эхиндэ;

- дуримууды баримталан, угэ соо аялган узэгууды зуб бэшэжэ шадаха (аялганай тааралдал, аялганай Бубарил, тургэн у-у. удаан УУ-УУ' уй уй, ы - ии, вв - ээ);

- хонгёо ба будэхи хашалганууды илгаруулха;

- хатуу ба зөөлэн хашалганууды илгаруулха, хашалгануудай зөөлэниие харуулха арга мэдэхэ;

- угэ соо будэхи хашалгануудай урда дайралдадаг б, г, д хашалгануудай угуулбэри тухай мэдэхэ;

- абтаһан угэ тухай ойлгосотой байха, абтаһан угын сохилтотой аялганай угуулбэри болон бэшэлгэ мэдэхэ, хашалган нуултэй ородоор бэшэгдэдэг абтаһан угэнуудэй буриад хэлэн дээрэ бэшэлгэ мэдэхэ, абтаһан угын нуултэй сохилтогуй аялганай бэшэлгэ мэдэхэ;

юумэнэй нэрэ тухай ойлгосотой байха: хэн? юун? гэжэ асуудалда харюусадаг, юумэ нэрлэдэг, нэгэнэй, олоной тоогой тухэлнуудтэй

байдаг, олонойтоогойтухэлтусхайзалгалтануудаархаруулагдадаг, тусхайтаюумэнэйнерэнууд, тэдэнэйязанууд, ехэузэгөөрбэшэгдээрэхаруулагдахатухай, юумэнэйнерынасуудалнуудаархубилхаёһомэдэхэ;

- уйлэгэтухайойлгосотойбайха: хэлэлгэсоохиуургэ, ^ЮУхэнэб? яанаб? яжабайнаб? гэжэасуудалдахарюусадаг, юумэнэйуйлэнэрлэдэг, уйлэгэмэдуулэлсоохэлэгшэболодоггэжэмэдэхэ;

- тэмдэгэйнэрэтухайойлгосотойбайха: хэлэлгэсоохиуургэ, ямар? гэжэасуудалдахарюусадаг, юумэнэйшанар, тэмдэгнэрлэдэг, удхаарааюумэнэйнерэтэйнягтахолбоотойбайдаг, тэмдэгэйнэрынжэшээдээрэсинонимууд, антонимуудгэжэугынудхамэдэдэгболохо;

- угынбуридэлтухаймэдэсэтэйболохо: угынҮндэһэн, түрэлүгэнууд, нэгэундэһэтэүгэнуудэйшэнжэ, угынундэһэйлгахатухай, түрэлүгэнүүдболоннэгэугынтухэлнуудгэжэойлгосонуудыиелгаруулха;

- хэлэлгэтухайойлгосотойболохо: хэлэлгэмэдуулэлнуудһээбуридэдэг, мэдуулэлнуудхоорондоодхынхарилсаатайбайдаг, хэлэлгэаманбабэшэгэйгэжэйлгардаг, монологболондиалоггэжэбайдаг;

- текст, абзацтухайойлгосотойболохо, текстхубинуудтахубааж,*тусабтабиха*шадабаритайболохо, зураглаһан, домоглоһонтекстнуудэйшанарнуудыемэдэхэ;

- хэлэлгыннюусануудтайтанилсаха: фразеологизмуудай, оньһон, хошооугэнуудэйуургэойлгохо;

- зурагааргу, алиугтэһэнтемээрбагаханзураглаһангу, домоглоһонгу, алихолимогтүхэлэйтөхөжөшадатааёһотой, тэрэнээбэшэгэйхэлэлгээрхаруулхаёһотой;

- хоёрдохикласстабурядхэлээрлогдохоголшадабари - буулгажабэшэхэшадабари: алгоритмхамтазохёохо, тэрэнээрбуулгаха, өөрынгөөажалсэгнэхэ.

Тиэхэдэухибуунтурэлхэлэтэйбгэжэмэдэрэлтэйболохо, тэрэнээһайнааршудалбал, хүнүүдтэйхарилсахаб, хэлэһэнюумыемнихүнүүдойлгохо, биөөрөөшьехүнүүдыеһайнааройлгодогболохобһаһармэдэрэлтэйболохо.

Буряд хэлэн (3 класс)

Нуралсалай жэлэй һүүлдэ 3-дахи классай нурагшад иимэ мэдэсэ ба дүй дүршэлтэй болоһон байха ёһотой:

Нурагшад мэдэхэ ёһотой:

- аялганай тааралдал, нубарил ба нугаралые, үгын нуури ба залгалтые, үндэһэн ба суффиксые, үзэһэн хэлэлгын хубинуудые, мэдүүлэлэй шухала ба юрын гэшүүдые.

Нурагшад иимэ шадабаритай болохо:

- багшын уншажа үгэхэдэ, 40-45 үгэтэй текстые алдуугүйгөөр, сэбэр гоёор бэшэхэ;

- үгын һүүлэй ээ-эй, ээ-өө аялгануудые зүбөөр хэрэглэхэ;

- юумэнэй нэрэнүүдые олоной тоодо зүбөөр хэрэглэхэ;

- мэдүүлэлэй һүүлдэ асууһан ба шангадхаһан тэмдэгүүдые зүбөөр табижа шадатаа;

- интонации баримталан, мэдүүлэлнүүдые илгаха;

- мэдүүлэл сооһоо шухала гэшүүдые олохо шадатаа;

- багшын уншажа үгэһэн текстэ түсэб өөрөө табяад (50-60 үгэтэй), нургалгын изложениибэшэхэ;

- багшын хэлэжэ үгэһэн темэдэ гү, али хараһан, дуулаһан юумэн тухайгаа богонихонсочинени бэшэжэ шададаг болохо.

Шалгалтын диктантнууд, тэдэниие үнгэргэхэ аргууд. Диктант текстын хэмжээдэ эрилтэнүүд:

- 3-хи классай нэгэдэхи хахад жэлэй һүүлдэ гү, али хоёрдохи хахад жэлэй эхиндэ 35-40, жэлэй һүүлдэ 45-50 үгэнүүдтэй диктантнуудые бэшүүлхэ.

Программын ёһоор словарна диктантын хэмжээнүүд:

Гурбадахи класста 12-14 үгэ бэшэхэ болоно. Энэ тоонууд жэшээтэ болон үгтэнхэй. Багша бүхэн өөрынгөө нурагшадай бэлэдхэл хаража, диктантын ба тэрээн сохи үгэнүүдэй тоо олон гү, али үсөөн болгожо болохо.

Словарна диктантнуудые шалгахандаа, сэгнэлтын иимэ ноормонуудые баримталха:

«5» - нэгэшье орфографическа алдуугүй байха;

«4» - нэгэ орфографическа алдуутай, нэгэ заһабаритай;

«3» - хоёр орфографическа алдуутай;

«2» - гурба-табан орфографическа алдуутай. Диктантнуудые сэгнэлгэ.

«5» сэгнэлтэ – нэгэшье орфографическа алдуугүй, үзэгүүдээ зүбөөр, текст сэбэрээр бэшэгдэнэй түлөө табигдаха.

«4» - 2-3-һаа үлүү бэшэ орфографическа алдуутай, ондо ондоо орфограммануудтай үгэнүүдтэ 2 – 3 заһабари хэгдэнэй, үзэгүүдэй һарюугаар, һаланаар бэшэгдэнэй түлөө табигдаха.

«3» - 4-5 орфографическа алдуутай, ондо ондоо орфограммануудтай үгэнүүдтэ гурбанһаа дээшэ заһабари хэгдэнэй, олон үзэгүүдэй хазагайруулжа байгаад, һалан муухайгаар бэшэгдэнэй түлөө табигдаха.

«2» - зургаанһаа дээшэ орфографическа алдуутай ажалда табигдаха. Тематическа план

№	Темын нэрэ	Угтэһэн саг
1	Түрэл һайхан буряад орон	1
2	Абяан ба үзэгүүд.	1
3	Абяан ба үзэгүүд.	1
4	Алфавит	1
5	Аялганай тааралдал.	1
6	Аялганай һубарил	1
7	Аялганай нугарал	1
8	У-ү, уу-үү, уй-үй аялганууды зүб бэшэлгэ	1
9	Ии - ы үзэгүүд. Өө – ээ аялганууд	1
10	Өө – ээ аялганууд	1
11	Эй –ээ зүб бэшэлгэ	1
12	Хатуу ба зөөлэн аялганууд	1
13	Словарь. Словарна үгэнүүд	1
14	Шалгалтын ажал.	1
15	Алдуунуды усадхаха ажал	1

Үгын бүридэл (12 час)

16	Үгын үндэһэн	1
17	Түрэл үгэнүүд	1
18	Үгын бүридэл – суффикс.	1
19	Үгын бүридэл – суффикс.	1
20	Үгын залгалта	1
21	Үгын залгалта	1
22	Нэгэ түхэлтэй үгэнүүд	1
23	Нэгэ түхэлтэй үгэнүүд	1
24	Б, л, м, р хашалгануудай дүрим.	1
25	Шалгалтын ажал.	1
26	Алдуунуды усадхаха ажал	1
2 четверть		
Абтаһан үгэнүүд (5 ч)		
27	Абтаһан үгэнүүд. Сохилто: -о, -а, -э аялгануудай бэшэлгэ	1
28	Абтаһан үгын һүүлдэ түргэн –и бэшэлгэ	1
29	Абтаһан үгын залгалта	1
30	Шалгалтын ажал.	1
31	Алдуунууды усадхаха ажал	1
Хэлэлгын хубинууд (40ч)		
32	Юумэнэй нэрэ. - хэлэлгын хуби.	1
33	Юумэнэй нэрэ нэгэнэй ба олоной тоо	1
34	Юумэнэй нэрын олоной тоогой залгалтанууд.	1
35	Юумэнэй нэрын падежнууд	1
36	Нэрын падеж.	1
37	Нэрлуулэгшэ	1
38	Хамаанай падеж.	1
39	Зүгэй падеж.	1

40	Үйлын падеж.	1
41	Зэбсэгэй падеж.	1
42	Хамтын падеж	1
43	Гаралай падеж.	1
44	Дахуул үгэнүүд.	1
45	Шалгалтын ажал.	1
46	Алдуунууды усадхаха ажал	1
47	Падежнуды хэрэглэн практическа ажал	1
	3 четверть	
48	Тэмдэгэй нэрэ- хэлэлгын хуби.	1
49	Асуудал хэрэглэлгэ	1
50	Юумэнэй нэрэтэй холбоон	1
51	Юумэнэй нэрэтэй холбоон	1
52	Тэмдэгэй нэрэ – элирхэйлэгшэ.	1
53	Адлирхуу болон харша удхатай үгэнүүд	1
54	Адлирхуу болон харша удхатай үгэнүүд	1
55	Шалгалтын ажал.	1
56	Алдуунууды усадхаха ажал	1
57	Үйлэ үгын хэлэлгын хуби	1
58	Үйлэ үгэ хэлэлгын хуби	1
59	Хэлэгшэ – мэдүүлэлэй шухала гэшүүн.	1
60	Үйлэ үгэнүүдэй хуурида тодо бэшэ түргэн а, о, э аялган бэшэгдэнэгүй.	1
61	Үйлэ үгэнүүдэй хуурида тодо бэшэ түргэн а, о, э аялган бэшэгдэнэгүй.	1
62	Үйлэ үгын хуури, залгалта. Үсын бүридэлөөр шүүлбэри	1
63	Үйлэ үгын хуури, залгалта. Үсын бүридэлөөр шүүлбэри	1

64	Үйлэ үгэнүүдэй сагууд.	1
65	Мүнөө сагай асуудалнууд.	1
66	Үнгэрһэн сагай асуудалнууд.	1
67	Ерээдүй сагай асуудалнууд.	1
68	Үйлэ үгэнүүд тухай дабталга	1
69	Шалгалтын ажал.	1
70	Алдуунуды усадхаха ажал	1
	Мэдүүлэл (11ч)	
71	Мэдүүлэл.	1
72	Мэдүүлэлэй аялганууд	1
73	Мэдүүлэлэй янзанууд	1
74	Хуряангы ба дэлгэрэнгы мэдүүлэл.	1
75	Хуряангы ба дэлгэрэнгы мэдүүлэл.	1
76	Мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй холбоон	1
77	Диктант	1
	4 четверть	
78	Мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй холбоо.	1
79	Мэдүүлэл соохи юрын гэшүүдэй илгаа. Элирхэйлэгшэ, нэмэлтэ	1
80	Мэдүүлэл соохи юрын гэшүүдэй илгаа. Элирхэйлэгшэ, нэмэлтэ	1
81	Диктант.	1
82	Алдуунуды усадхаха ажал	1
83	Хэлэлгын нюусанууд ()	1
	Нэмэлтэ – юрын гэшүү12чн.	
84	Текст. Гол удха	1
85	Домоглол. зураглал	1

86	бодомжолго	1
87	Текстын хубинууд, нэрлэлгэ	1
88	Фразеологизмууд.	1
89	Үгын сэхэ ба шэлжэһэн удха	1
90	Синонимууд, антонимууд	1
91	Омонимууд.	1
92	Амаршалга бэлэг	1

93	Бэшэг бэшэлгэ	1
94	Шалгалтын ажал.	1
95	Алдуунууды усадхаха ажал	1
96	Жэл соо үзэхэнөө дабталга.	6

Учебнэ-методическа литература:

1. Буряад хэлэн. 3-дахи класста үзэхэ ном. Хэблэл. – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2011. – 160 х., зур.
2. Буряад хэлэн, уншалга, хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Буряад нургуулиин программанууд, 1 – 4 классуд. / Зохёогшо Д.Д.Ошоров. – 2-долхи хэблэл. – Улаан-Үдэ, «Бэлиг», 2004 – 44 х.
3. Буряад хэлээр. Уншалгаар. Буряад литератураар нурагшадай мэдэсэ. Шадабари, дадал сэгнэхэ эрилтэ / Харьюусалгата редакторнууд Ц.Б. Цыренова. Б.Б. Жалсанов. – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл. 2007. – 36х.
4. Диктантнуудай суглуулбари. 1 – 4 класс. (Согсолб. Д 457 Содномов С.Ц.) – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2002. – 72 х.
5. Эхин нургуулида буряад хэлэ зааха методико. /Ошоров Д.Д., Раднаев Э.Р.. Содномов С.Ц. – Улаан-Үдэ, Бэлиг, 200. – 204х.

Нурагшада хэрэглэгдэхэ литература:

1. Буряад хэлэн. 3-дахи класста үзэхэ ном. Хэблэл. – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2011. – 160 х., зур.
2. Ажалай дэбтэр. 3-дахи класс. – Улаан-Үдэ: «Бэлиг» хэблэл, 2011. – 40 х.

Буряад хэлэн (4 класс)

**Аннотация к рабочей программе
по бурятскому языку**

4 классай буряад хэлэ үзэхэ тобшо тайлбари иимэ журамшуулхан баримта бэшэгүүд дээрэ үндэһэлнэ:

- Закон Российской Федерации" Об образовании" ФЗ РФ № 273 от 29.12.2012 г.;
- Закон Республики Бурятия "Об образовании" № 240-V от 13.12.2013 г.;
- Приказ Минобрнауки «Об утверждении и введении в действие федерального образовательного стандарта начального общего образования» № 373 от 06.10.2009;

- Приказа Минобрнауки РФ от 26 ноября 2010 г. № 1241 «О внесении изменений в федеральный государственный образовательный стандарт начального общего образования, утвержденный приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 6 октября 2009 г. N 373;

- Примерная основная образовательная программа начального общего образования, одобренной решением федерального учебно-методического центра (протокол № 1/15 от 08.04. 2015 г.);

- Дылыкова Р.С., Базаргуруева Т.Б., Дугарова Д.Б.: 3-дахи класс. - Улаан – Үдэ, «Бэлиг» хэблэл, 2011он; Буряад Республикын Нуралсалай болон эрдэм ухаанай министерство баталхан;

ФУП-ай ёһоор буряад хэлэн ба түрэлхи хэлэн хоёрто бүхыдөө 5 час үгтэнэ, тиимэһээ буряад хэлэндэ 3 час үгтэнэ.

I. Планируемые результаты изучения учебного предмета «Бурятский язык»

Буряад хэлээр шадабари (предметные результаты):

- аялгануудай нугарал тухай ойлгосотой болохо
- ии - ы, ээ- эй аялган үзэгүүдэй бэшэлгэ тухай мэдэхэ;
- үгын анхан нуурида б, л, м, р хашалгануудай удаа тодо бэшэ аялганай бэшэгдэхэ тухай;
- үгэнүүдэй бии бололго тухай, үгын бүридэл тухай суффикс, залгалта, анхан нуури, гараһан нуури;
- зөөлэн нууригай абтаһан үгэнүүдэй һүүлэй аялган үзэг бэшэхэ тухай;
- юумэнэй нэрын падежнуудые ба тэдэнэй удха, үүргэ мэдэхэ;
- дахуул үгын үүргэ, тэрэнэй бэшэлгэ мэдэхэ;
- тэмдэгэй нэрын мэдүүлэл соо дүүргэдэг үүргэ тухай;
- үйлэ үгын мэдүүлэл соо дүүргэдэг үүргэ тухай
- үйлэ үгын түхэлэй бии болоходо аялгануудые бэшэхэ тухай;
- үйлэ үгын сагууд: (мүнөө, үнгэрһэн, ерээдүй), тэдэнэй хэлэлгэ соохи үүргэ тухай;
- хуряангы ба дэлгэрэнгы мэдүүлэлнүүд тухай;
- мэдүүлэлэй юрын гэшүд тухай;
- бодомжолһон түхэлтэй текст тухай;
- текстээр фразеологимууд, омонимууд тухай;
- хэрэгэй саарһа, бэшэг бэшэхэ тухай.

Үхибүүнэй өөрын хүгжэлтын дүүнгүүд (личностные результаты):

- өөрынгөө сэдхэлэй байдал түрэл хэлэн дээрээ хэлэхэ;
- оршон тойронхи байгаалиин, тиихэдэ хажуудахи хүнүүдэйнгээ байдал ойлгохо, тэдээндэ өөрынгөө хандаса, хүнүүдые дэмжэһэнээ, тэдээндэ туһалһанаа түрэл хэлэн дээрээ харуулха;
- өөрынгөө хэлэ уран, баян, тодо, сэбэр болгохоёо оролдохо;
- тоонтодоо, түрэл орондоо дуратай байһанаа, өөрынгөө хандаса харуулха;
- уншаха, харилсаха дуратай байха;
- бэшэхэ шадабаритай байха, буулгажа бэшэхэ, шагнажа абаад бэшэхэ, өөрөө зохёон бэшэхэ;
- өөрынгөө сэдхэлэй байдал тухай, тиихэдэ үзэһэн юумэнууд тухайгаа бэшэжэ (эссе жанрын түхэлөөр) харуулха;
- түрэл хэлээ судалха эрмэлзэлтэй байха;
- өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха.

Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари (регулятивные УУД):

- өөрөө хэшээлэй тема хэлэхэ, зорилгыень табиха;
- багшатаяа сугтаа һуралсалай проблемнэ асуудал яжа шиидхэхэ тухайгаа хөөрэлдэн, тусхай түсэб табиха;
- өөрынгөө хэжэ байһан үйлэнүүдые түсэбэй, алгоритмын үйлэнүүдтэй тааруулха, зэргэсуулхэ, тиин өөрынгөө ажаябуулга шалгаха, сэгнэхэ, зүб болгохо;
- өөрынгөө, ондоо хүнүүдэй, классайнгаа ажал тусхай критеринүүдээр шалгаха, хэр зэргэ шадабаритай болобобиб гэжэ элирүүлжэ һураха, критеринүүдые зохёохо;

Оршон тойрониие судалха шадабари (познавательные УУД):

- дамжуулагдаһан мэдээсэлнүүдэй янза (виды информации) ойлгохо; юун тухай хэлэгдэнэб, удхань амар бэ, идеянь ямар бэ?
- олон ондоо янзын уншалга хэрэглэхэ;
 - ондо ондоо түхэлтэй текстнууд (текст, схема, таблица, зураг) сооһоо өөртөө мэдээсэл олохо;
 - үгөөр хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ, таблица, модель болгохо, тиин һөөргэнь модель соо харуулаатай ойлгосо үгөөр хэлэхэ;
 - анализ, синтез хэхэ;

- шалтагаан хойшолон хоёртой хоорондохи холбоо харуулха, тодруулан зохёон тогтоохо;
- бодомжолхо.

Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД):

- хэлэлгын зорилгоһөө дулдыдуулан өөрынгөө һанал бодол амин ба бэшэгэй хэлэн дээрэ харуулха;
- хэлэхэ, харилсаха зорилгоһоо үндэхэлэн, хэрэгтэй сагта монолог үг, али диалог хэрэглэжэ шадаха;
- өөрынгөө һанал бодол, һанамжа хэлэжэ, баталжа шадаха;
- хүнүүдэй хэлэһые шагнаха, ойлгохо, тиин өөрынгөө һанал бодол хубилгахаяа бэлэн байха;
- ажаябуулга эмхидхэхэдээ, хөөрэлдэжэ, хоорондоо хэлсэжэ, нэгэ һанал бодолдо ерэхэ;
- асуудалнууды табиха.

Нуралсалай жэлэй һүүлдэ 4- дахи классай һурагшад иимэ

мэдэсэ ба дүршэлтэй болоһон байха:

- аялганай тааралдал, һубарил ба нугаралы, үгын һуури ба залгалты, үндэхэн ба суффиксы, үзэхэн хэлэлгын хубинууды, мэдүүлэлэй шухала ба юрын гэшүүды.

Һурагшад иимэ шадабаритай болохо:

- багшын уншажа үгэхэдэ, 50– 70 үгэтэй текстые алдуугүйгөөр, сэбэр гоёор бэшэхэ;
- үгын һүүлэй **ээ- эй, ээ- өө** аялганууды зүбөөр хэрэглэхэ;
- юумэнэй нэрэнүүды олоной тоодо зүбөөр хэрэглэхэ;
- тэмдэгэй нэрэнүүды хэлэлгэ соогоо зүбөөр хэрэглэхэ;
- мэдүүлэлнүүдэй һүүлдэ асууһан ба шангадхаһан тэмдэгүүды зүбөөр табижа шадаха;
- интонаци баримталан, мэдүүлэлнүүды илгаха;
- мэдүүлэл сооһоо шухала гэшүүды оложо шадаха;
- багшын уншажа үгэхэн текстдэ түсэб өөрөө табяад (50-60үгэтэй), һургалгын изложени бэшэхэ
- багшын хэлэжэ үгэхэн темэдэ гү, али хараһан, дуулаһан юумэн тухайгаа богонихон сочинени бэшэжэ шададаг болохо.

II.Содержание учебного предмета

1. Абяанууд ба үзэгүүд.

Энэ бүлэгэй гол шухала ойлгосонууды, бэшэгэй дүримүүд сооһоо гол шухалань түргэн ба удаан аялганууды, дифтонгнууд, йотированна аялганууды үгэ соо зүб хэрэглэжэ,

бэшэжэ һуралга болоно. Энэ «Абяан ба үзэгүүд» гэхэн бүлэг соо хэлэгдэхэн арга хэрэгсэл ойлгуулхадаа, нютаг нютагай хэлэнэй диалектын илгаануудта тусгаар анхарал табигдажа, багша нютагай хэлэнэй онсо шэнжэнүүдые хараадаа абажа, абяан ба үзэгүүдые үгэ соо зүбөөр үгүүлжэ, бэшэжэ, һуралгада тусгаар упражнени саг үргэлжэ дүүргүүлхэ болоно. Олонхи үгэнүүд хэлэгдэ хэндээ адляар бэшэгдэдэг ха юм. Гэбэшье зарим абяанууд үгүүлэгдээшэһээ ондоо үзэгөөр тэмдэглэгдэдэг бшуу. Жэшээн, *адхана, худхана, набша, тобишо, нягта, Цогто* г.м. үгэнүүдтэ **т, п, к** абяан дуулдаашье һаань, тэдэнэй орондо **д.б, г** үзэгүүдые бэшэнэбди. Үшөө тиихэдэ *тамга, эмгэн, арһан, нарһан, һалгай, тулга* г.м. үгэнүүдтэ **м, р, л** хашалгануудай хойно тодо бэшэ **а,о,э** аялгануудые бэшэнэгүйбди.

2. Үгэ

Программа соо үгы лексическэ ба грамматическа талаһаань хаража үзэхэ гэхэн эрилтэ табигдана. Лексикээр теоретическэ мэдээнүүдые ойлгуулха гэхэн асуудал табигданагүй. Харин грамматикын ба орфографиин дүримүүдые үзэхэ зуураа гансал практическа упражненинүүдые дүүргэхэ болоно.

Һурагшад үгэ гэшэ бодото байдалай элдэб юмэнүүдые харуулһан элдэб удхатай байдаг, мэдүүлэл соо, илангаяа холбоотой хэлэлгэ соо ороходоо, бүри шэнэ удхатай болодог, ондо ондоогоор үгүүлэгдэдэг, үгэнүүд дүтэрхы гү, али тад ондоо удхатай байжа болодог гэхэн ойлгосо абаха болоно.

Үгын бүридэл гурбадахи класста үзэгдэхэ. Тиихэдэ һуури залгалта тухай ойлгуулаад, тэдэниие бэшэхэ дүримүүдтэйн танилсуулха. Үгын һуури соо тодо бэшэ түргэн аялгануудые, үгын һүүлдэ тодо бэшэ **ээ, эй** аялгануудые бэшэхэ дүримдэ анхарал табигдаха. Үгын үндэхэн ба суффикс тухай түрүүшын ойлгосо абаха болоно.

Хэлэлгын хубинууд тухай ойлгосонууд хоёрдохи класһаа эхилжэ үгтэнэ. Хэлэлгэ сооһоо **Хэн? Юун? Юу хэнэб? Ямар?** г.м. асуудалда харюусаһан үгэнүүдые оложо һуралга хадаа юумэ, шанар тэмдэг, үйлэ нэрлэхэн үгэнүүдтэй танилсуулна.

Дүрбэдэхи классай һурагшад хэлэлгын хубинуудай (юумэнэй нэрэ, тэмдэгэй нэрэ, глагол) бусад формонуудтай танилсаха. Һурагшад юумэнэй нэрэнүүдые падежнүүдтэ хубилгажа һураха. Падежнүүдые асуудалаарнь илгаруулжа һураха. Падежэй залгалтануудтай танилсуулхадаа, дүримүүдые ойлгуулаад, зүбөөр бэшүүлжэ һургаха. Юумэнэй нэрэ үзэлгэтэй хамта хойнонь дахуул үгэнүүдые хэрэглэхэ дүршэлтэй болгохо. Дахуул үгэнүүдые текст сооһоо оложо, мэдүүлэлнүүдые зохёоходоо, юумэнэй нэрэнүүдэй хойно таараха дахуул үгэ хэрэглэжэ һураха болоно.

Бэшэ хэлэлгын хубинууд (тэмдэгэй, тоогой, түлөөнэй) тон тобшохоноор ойлгуулагдаха. Эдэниие хэлэлгэ сооһоо оложо, аман ба бэшэмэл хэлэлгэдэ зүбөөр хэрэглэжэ һураха. Түлөөнэй нэрэхэ гансал нюурай түлөөнэй нэрэтэй танилсуулха.

Тус классай нурагшад глагол тухай 3- дахи класста ойлгоноо үргэдхэхэ болно. Глаголой нуури ба залгалтын аялгануудые бэшэхэ дүрим дабтажа, саашань глаголой гурбан сагууд тухай ойлгуулха.

Дахуул үгэнүүд, частицанууд, союзуудые эхин классуудта тусгаар үзэхэгүй.

3. Мэдүүлэл.

Эхин классуудай нурагшад иимэ гурбан янзын мэдүүлэлнүүдые ойлгожо абаха: 1) мэдүүлэлэй янзанууд: юрэ хөөрэхэн, асууһан, шангадхаһан мэдүүлэлнүүд тухай; 2) мэдүүлэлэй гэшүүд тухай; 3) мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй удхын холбоо тухай. Эдэ мэдээнүүдтэй нурагшад дүрбэн жэлэй туршада танилсаха болно.

Дүрбэдэхи классай нурагшад юрын гэшүүд (нэмэлтэ, элирхэйлэгшэ, ушарлагша) гэнэн терминүүдтэй танилсажа, мэдүүлэл сооһоо шухала ба юрын гэшүүдые илгажа шадаха, нэгэ түрэл ба нэгэ түрэл бэшэ гэшүүдые ойлгожо абаха. Бүхы дүрбэн классуудта үзэгдэн мэдүүлэлнүүдые нурагшад хэлэлгэ ба бэшэлгэдээ хэрэглэжэ шадаха дүршэлтэй болохо ёһотой.

Шудалан үзэжэ байгаа грамматикын ба орфографиин дүримүүдые үхибүүдэй ойлгодог, һанамжаяа тайлбарилжа, тобшолол хэжэ шададаг болохо гэнэн эрилтэ программа соо табигдана.

Бүлэгүүдэй түсэблэлгэ

№	удха	Час
1	Хэлэлгын хубинууд	76
2	Мэдүүлэл	10
3	Хэлэлгын нюусанууд	8
4	Эрьежэ хойшоо харая...	8
		102

Шалгалтын ажалнууд

№	Шалгалтын ажал	Үнгэргэхэ саг
1	Шалгалтын диктант	
2	Шалгалтын диктант «Зохилдол»	
3	Шалгалтын ажал «Падежнүүд»	

4	Изложени «Дахуул үгэ»	
5	Изложени «Түлөөнэй нэрэ»	
6	Шалгалтын ажал (тест) Хэлэлгын хубинууд	
7	Изложени «Үйлэ үгэ»	
8		

III. Тематическое планирование по бурятскому языку

№	Хэшээлэй темэ	Үгтэһэн саг
	Юумэнэй нэрэ (32ч)	
1	Хэлэлгын ямар хубинуудые мэдэхэбта	2
2	Юумэнэй нэрэ	3
3	Юумэнэй нэрын тоо	2
4	Шалгалтын диктант	1
5	Зохилдол: ойлгосо	1
6	Юумэнэй нэрын зохилдохо нэгэдэхи арга	2
7	Зохилдолой хоёрдохи арга	2
8	Зохилдолой гурбадахи арга	2
9	Олоной тоогой түхэлтэй юумэнэй нэрын зохилдол	2
10	Нэрын падеж	2
11	Хамаанай падеж	2
12	Зүгэй падеж	2
13	Нэрын болон үйлын падежэй түхэлтэй юумэнэй нэрэнүүд	2
14	Шалгалтын ажал Н хашалган һүүлтэй юумэнэй нэрэнүүдэй үйлын падежэй түхэлнүүд	2
15	Зэбсэгэй падежэй түхэлнүүд	2
16	Хамтын болон гаралай падежнүүд. Шалгалтын ажал	3
	Дахуул үгэ(4ч)	
17	Дахуул үгэнүүдэй үүргэ	2
18	Изложени.	2
	Түлөөнэй нэрэ (8ч)	
19	Түлөөнэй нэрэ: ойлгосо	2
20	Түлөөнэй нэрын нюур	2

21	Түлөөнэй нэрын зохилдол	2
22	Изложени	2
	Үйлэ үгэнүүд (15ч)	
23	Үйлэ үгэнүүд: тэдэнэй илгарал	2
24	Шалгалтын ажал Үйлэ үгэнүүдэй сагууд	2
25	Үйлэ үгэнүүдэй залгалтанууды бэшэхэ дүримүүд	2
26	Үйлэ үгэнүүдэй нюур харуулга	2
27	Изложени	2
28	Үйлэ үгэнүүдтэй буруушааһан частицанууды бэшэлгэ	3
29	Шалгалтын ажал Алдуунуудаа усадхаха ажал	2
	Тэмдэгэй нэрэ (7ч)	
30	Тэмдэгэй нэрэ	3
31	Үгын удха: антонимууд, синонимууд, омонимууд сэхэ болон шэлжэһэн удха	3
32	Изложени	1
	Тоогой нэрэ (4ч)	
33	Тоогой нэрэ	2
34	Тоогой нэрэнүүдэй нуури	2
	Наречи (8ч)	
35	Наречи	2
36	Наречи -мэдүүлэлэй гэшүүн	2
37	Наречинүүдэй удхаараа илгарал: сагай наречии	2
38	Шалгалтын диктант Алдуунуудаа усадхаха ажал	2
	Мэдүүлэл (9ч)	
39	Мэдүүлэл – хэлэлгын гол единицэ	2
40	Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд	3
41	Мэдүүлэлэй нэгэ түрэл гэшүүд	3
42	Изложени	1
	Хэлэлгын нюусанууд (8ч)	

43	Хэлэлгын нюусанууд	2
44	Хэлэлгын стильнүүд	2
45	Уран найхануудай стиль, тэрэнэй илгарал	2
46	Номой стиль: тэрэнэй илгарал	2
	Дабгалга (7ч)	
47	Эрьежэ хойшоо харагты. Үгэ	2
48	Мэдүүлэл	2
49	Хэлэнэй нюусанууд Жэлэй шалгалтын ажал	3
		Итого: 102ч

Учебно-методическое обеспечение:

- 1.Буряад хэлэн Р.С. Дылыкова, Т.Б. Базаргуруева, Д.Б. Дугарова
- 2.Ажалай дэбтэрР.С.Дылыкова, Т.Б. Базаргуруева, Д.Б. Дугарова
- 3.Методическа дурадхалнууд Р.С. Дылыкова, Т.Б. Базаргуруева, Д.Б. Дугарова
- 4.Буряад хэлэнэй грамматикаар таблицанууд А.Б. Санжаева
- 5.Буряад хургуулиин программанууд Р.С. Дылыкова